

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

הלכות אבילות		
2	אימתי מתחיל האבילות, ולמי שמפנין מקבר לקבר	שעה
8	מנהג המנחמין, ודין מת שאין לו מנחמים	שעו
12	דין עבדים ושפחות ומנודה שיש להם אבילות	שעז
12	דיני סעודת הבראה לאיש ולאשה	שעה
14	דין ברכת המזון בבית האבל	שעמ
14	דברים שהאבל אסור בהם	שפ
18	איסור רחיצה וסיכה לאבל	שפא
19	איסור נעילת הסנדל לאבל	שפב
19	איסור תשמיש המטה לאבל	שפג
20	האבל אסור בתלמוד תורה	שפד
20	דין שאלת שלום באבל	שפה

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

סימן שעה – אימתי מתחיל האבילות, ולמי שמפנין מקבר לקבר, ובו י"א סעיפים:
(א) ימאימתי חל האבילות, משנקבר ונגמר סתימת הקבר יבעפר, מיד מתחיל האבילות ומעטף ראשו, אבל אינו חולץ מנעליו עד שיגיע לביתו. ועכשיו נוהגים לחלוץ מנעל אחר סתימת הגולל מיד, כדאיתא בסימן שע"ו¹. הגה: (וע"ל סימן שע"ז²). יהיה סגור סנסתם הקבר והתחיל להתאבל, ואחר כך נודע לו שטעה, חוזר ומתחיל האבילות מחדש³:

(א) סתימת הקבר בעפר – כשנותנין אותו בארון וסותמין הכיסוי בנסרים לדעת ליתן אותו ארון בכרך או קבר אח"כ, אז מונה משעת סתימת הארון. אבל אם מוציאים במטה או בארון פתוח לבית הקברות מונים משיסתום הקבר לגמרי וי"א שהוא בשימת האבן שנותנין על הקבר למעלה לסתמו ולא לעשות סימן לקבר וכל זמן שהארון מגולה דהיינו שלא ניתן עליו עפר עדיין אף על פי שנשתקע במסמרים אין אבילות עדיין (ט"ז)⁴.

(ב) בעפר – ע"י ש"ך לעיל (סי' שעג סק" Error! Reference source not found. (רע"א).

(ב) ימי שדרכם לשלוח המת למדינה⁵ אחרת לקבורו⁶, ואינם יודעים מתי יקברו⁷, מעת

¹ ס"ד.

ערוך השולחן יורה דעה סימן שעה סעיף ה - ו
סעיף ה

בגמ' [כ"ז א] מבואר דחלות האבילות הוא לענין כפיית המטה ורבינו הב"י כתב דמעטף ראשו ע"ש וי"ל משום דכפיית המטה לא נהגו עכשיו כמ"ש בסי' שפ"ז ע"ש אבל עיטוף הראש היה אצלם וכתב רבינו הב"י אבל אינו חולץ מנעליו עד שיגיע לביתו ועכשיו נהגו לחלוץ מנעל אחר סתימת הגולל מיד כדאיתא בסי' שע"ו עכ"ל וי"ל טעם המנהג משום דגם עטיפת הראש לא נהגו אצלנו כמ"ש רבינו הרמ"א בסי' שפ"ו ע"ש וא"כ אין שום היכר לאבילות ולכן נהגו לחלוץ המנעלים מיד אחר סתימת הגולל [ודע דהרמ"א ציין לעיין בסי' שע"ב ולא ידעתי כוונתו ואולי משום דשם נתבאר דגדול כבוד הבריות ולפ"ז אפשר דרק בבה"ק חולץ מנעליו אבל כשיחזור לביתו נועלים משום דבזיון הוא לילך בחוץ וכמדומני שכן המנהג]:

² ס"ה.

³ מעת שנסתם (ד"ס סק"י).

⁴

אם יהיו הרצה מליחן עליו המנצה. (ג) ונגמר סתימת הקבר בעפר. (ו) מלשון זה משמע (ח) דהיינו שנגמר הכיסוי כפי הנהוג שאין צריך להניח שם עפר יותר, וכן מצואר זלשון הרמב"ן והטור זשם הגאונים דזעינן שיסתום פי הקבר זאזנים או בנסרים לפי מה שדרכן בקבורה. ולפי"ז צומנינו לא חל האבילות עד שימלא כל הגומא כפי הנהוג (ט) וגם מה שעושים כמו חל עפר והר על גבי הקבר הוא בכלל גמר הקבורה [י) דהכל הו' לורך המת] ורק אחר כך חלה האבילות.

(שו"ת רע"א סוף סימן מ"ה

[ועי' אגרות משה יו"ד ח"א סי' רל"ג].

ע"י לעיל סי' שמ סק" Error! Reference source not found. שנגמר האנינות מיד בהשלכת העפר ועי' מאמר מרדכי סי' עא סק"ג.
⁵ פי' עיר ע"י פרישה. לא עשיתי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

שיחזרו פניהם מללוות מתחילין למנות שבעה ושלשים ומתחילין להתאבל. והחולכים עמו, מונים משיקבר. יואם גדול המשפחה הולך עמו, אף אלו שבכאן אינם מונים אלא משיקבר. וגדול המשפחה היינו דביתא סמוך עליה וגרירי כולו בתריה, לא שנא אח לא שנא בן קמן. ויש מי שאומר וזהו שיהא בן י"ג:

(ג) למדינה אחרת כו' - דוקא כששולחים אותו לעיר אחרת, אבל הקוברים בבית הקברות סמוך לעיר, החוזרים משערי העיר אינן מתאבלין עד שאמרו להם שנקבר (ש"ך), ע"י שו"ת ראנ"ח ח"ב סי' נב ורדב"ז סי' נג (רע"א)⁶, וע"י לקמן (סי' שצט סי"ד), ויש לחלק דשם מיירי

⁶ ע"י רמ"א ס"ז שזה לאו דווקא דרכן.

והנלי"ז צשו"ת משיצ דבר (ח"צ סי' ע"ז)

לנהוג אצלות מיד כדי שימנו מאותו היום, (לא) וכ"ש אם יודע צצירור שיקצר למחר שנוהג אצלות מיד, אצל אם יודע שיקצר באותו היום או אין חיוצ האצלות מיד עד שידע שנקצר. חל עליהם אצלות מיד, או לא. דצשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' ס"א וסימן ק"פ) כתב דאין שייך דין החזרת פנים למי שהוא צעיר אחרת, דדוקא באופן שהמת ילא מהבית או מהעיר והקרוצים חזרו פניהם או הוי כקצורה לגביהו דכבר נסתלק המת מלפניהם ומתחיל האצלות, דצעינן שיעשו מעשה בגוף המת לקחת אותו מלפניהם וזה נחשב כקצורה לגביהם, אצל כשהוא צעיר אחרת ולא היה שום מעשה בגוף המת אין זה כקצורה ולא חל אצלות. וכן דעת הנלי"ז צשו"ת משיצ דבר (ח"צ סי' ע"ז) יודע מתי הקצורה. וכן דעת (נצ) החפארת למשה. וערוך השולחן. אצל צשו"ת מהרש"ם (ח"צ סי' ר"ס) כתב דכל שהמת צעיר אחרת ואינו יכול להגיע לשם עד שעת קצורה (נג) [או (נד) שאין דעתו לילך לשם] (לה) חלה עליו אצלות מיד כששמע

⁸ לא עשיתי

שו"ת רדב"ז חלק ד סימן סג (אלף קלה)

(אלף קלה) שאלה עוד שאלת אם בית הקברות של מצרים חשוב כמקום אחר לענין שיתחייב באבלות משעה שהחזיר פניו אעפ"י שעדיין לא נקבר המת:

תשובה אין חשוב מקום אחר דהא טעמא הוא מפני שאינם יודעים מתי נקבר המת. אבל בנדון דידן מיד אחר שעה או שתי שעות יודעים שנקבר המת ולא חל עליהם אבלות עד שיתם הגולל. וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב פרק ראשון מהלכות אבלות וז"ל מי שדרכו לשלוח המת למדינה אחרת לקוברו ואין יודעים מתי יקבור מעת שיחזרו פניהם מללוות מתחילין למנות וכו' ועוד כי בית הקברות אינו מקום ישוב והרי הוא בכלל תחומי העיר והוא חוץ מתחום שבת כמו מאה אמה כפי אשר מדדתי אני בידי. ואף על גב דכתוב בה"ג והיכא דמית במעלי יומא טבא ודחילו דלא מספקי למקברי מקמי יום טוב ושקלוה נכרים ואמטיוה למקבריה כד נפיק ממתא ואכסי מקרובין חדא שעתא מקמי דניחול רגל חלה עליהם אבלות ובטלה מהם גזרת שבעה ע"כ הרי כתב הרא"ש דהרמב"ם ז"ל והרמב"ם ז"ל חלוקים עליו מהלשון שכתבתי דדוקא מעיר לעיר. ואי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

בערב יום טוב ומסרוהו לעובדי כוכבים שיקברוהו ביום טוב, וכיון דלהאבל אי אפשר לסייע

לאו דמסתפינא ה"א דאין בה"ג חלוק דע"כ לא קאמר הרב אלא בזמן שמסרו לנכרים עם הכנסת יום טוב דאז ודאי מתייבשין ממנו אבל מסרוהו לכתפים ישראל ובחול כיון שיש זמן שיקברוהו ויודיעו קרוביו אין מתייבשין ממנו עד שידעו ומאותה שעה חלה עליהם אבלות. וגם הרמב"ן כתב בס' תורת האדם וז"ל אבל דברי בה"ג מטין לומר שאפי' נקבר בעירו נמי כך דינו שכך כתב בהלכותיו והיכא דמית כו' הרי לך בהדיא שכתב מטין ולא אמר שזו היא סברתו בודאי ומ"מ אפי' שיהיה חלוק הרי רוב האחרונים הסכימו לדעת הרמב"ן והרמב"ם וברור הוא. והיכא דנקבר בין השמשות חל האבלות אפי' על אותם שלא הלכו עם המטה ועולה להם יום א' וכן אם היה ערב הרגל בטל מהם הרגל גזרת ז' אעפ"י שלא חזרו הקרובים אלא אחר שנכנס השבת או הרגל אף על פי שבשאר הימים לא חל עליהם אבלות עד שיחזרו הקרובים כדכתב הרמב"ן ז"ל וטעמא דמלתא דדעתן עליו עד שיחזרו הקרובים כיון שחוזרים ביום הקבורה ממש אבל כיון שנקבר ביום ושבים בלילה אין דעתם עליו עד שיסתם הגולל:

ש"ת מים עמוקים חלק ב סימן נב

מת שנקבר ע"ש סמוך לחשכה. והאבלים חזרו פניהם מהמת ביום ו' בעוד היום גדול מאימתי חל האבילות. מיום ו' שחזרו פניהם מהמת. או מיום שבת. אחר שחזרו הקברים ואמרו להם שנקבר. תשובה לכאורה נ' דמונין משעה שחזרו פניהם האבלי' מדאמר בפ' ואלו מגלחין. אמר רבא לבני מחוזא אתון דלא אזליתו בתר ערסא מכי מהדריתו אפי"כו מבבא דאביל' אתחילו מנוי'. אלא שהרמב"ן ז"ל בתורת האד' כתב דלא נאמרו הדברים אלא כשמוליכין אותו מעיר לעיר כיון שמסרוהו לאלו שמוליכין אותו והחזירו פניהם כבר נתיאשו ממנו ויאוש כסתימ' גולל. אבל אם קוברין אותו בבית הקבר' סמוך לעיר החוזרים משער עיר אינם מתאבלין עד שיאמרו להם שנקבר. אבל בעל הלכות גדולות נר' חלוק בזה דכת' והיכא דמית במעלי י"ט ודחילו דלא מספק' למקברי מקמי י"ט. ושקלי' ע"א ואמטיוה למקבר'. כדנפיק ממתא ואיכסי ליה מקרובי' חדא שעתא מקמי' דליחול רגל חלה אבילות עליהם ובטלה מהם גזרת ז'. והרא"ש ז"ל בפסקיו הביא דברי ה"ג והרמב"ן והרמב"ם ולא הכריע. אך הרי' בנו כתב שמסקנתו כדעת הרמב"ן. גם הנמוקי הביא ב' הדעות ולא הכריע ביניהם. ומ"מ כיון שהרמב"ם והרמב"ן סוברין כן. והרא"ש לפי דעת הטור סובר כן ונראה שזו סברת הטור ג"כ הכי נקיטין. ולפי זה בנדון הנז' לא חלה עליהם האבילות עד שיחזרו הקוברי' ויאמרו להם שנקבר כמו שכתב הרמב"ן ז"ל אינם מתאבלין עד שיאמרו להם שנקבר. ואם תמצא לומר דלא חלה אבילות עליהם אלא משבא שבת יש לספק שמא לא יתחיל למנות ז' ול' אלא מיום א' משום הא דכת' בסמ"ק משם ה"ר יחיאל בשומע שמועה קרובה בשבת שאין שבת עולה לו בתחלת המנין אלא יתחיל למנות ביום א' וה"ל יום שבת ז' לאבלו. ונוהג בו דברים שבצנעא במקצת היום ונ' דעובדא דידן נמי שלא חלה אבילות עד יום שבת דכותה היא ואינו מתחיל למנות אלא מיום א'.

ואעפ"י שכתב הסמ"ק שבה"ג חלוק בזה. וסובר דמתחיל למנות מיום שבת וכן משמע גם מדברי הרשב"א ז"ל בתשובה גם המרדכי הביא דברי בה"ג בלבד.

מ"מ כבר כתב מהר"י קולון בשרש נ"ג שיש להחמיר כדברי ר' יחיאל דבתרא' הוה וגם רבי' פרץ הבי' דבריו בהגה"ה בסמ"ק.

אך בזה יש להסתפק דשם עובדא זו לא דמיא למה שכתב הרמב"ן ז"ל דאינו מתחיל אלא משיאמר להם שנקבר דהתם שם היינו טעמא דאינו מתחיל אלא משיאמר להם שנקבר משום דא"א לדעת מתי יקבר. וכיון דלא ברירא שעת התחלה אינה חלה עד שיחזרו ויאמרו להם שכבר נקבר. וכן נר' מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ' א' מה"א =מהלכות אבל= מי ששולח המת למדינ' אחת לקבורו ואינו יודע מתי יקבר כו' נרא' דהך עובד' כשאינו יודע מתי יקבר הוא. הא יודע מתי יקבר מונה מעת הקבור'. וה"ה במה שאמר הרמב"ן שאינו מתאבל עד שיאמרו לו שנקבר. שלא אמר כן אלא משום שאינו יודע מתי יקבר. אבל הכא דהיה ע"ש והיו יודעים האבלים בבירור דעכ"פ יקבר קוד' בין השמשות דאחר בין השמשות לא יכנסו בספק חלול שבת לקבורו. גם קודם לכן לא יקדימו לקבורו. משום דמדקדקים לקבורו סמוך לחשכה כל שאפשר. א"כ בעת הקבורה מיד חלה עליהם האבילות. דה"ל אז עדיין יום ו'. ואף את"ל דאין בין הקבורה ובין השמשות שעה שיחול עליו האבילות כלל מ"מ בין השמשות גופיה עולה ליום שעבר כיון דספק' הוא ואבילות דרבנן וספק דרבנן לקולא.

אבל לפ"ז אינו /איני/ יודע צורך בחזרת האבלים מבעוד יום דלמה לא ימתינו שם עד שיהא המת נקבר ויחזרו פניהם מהקבר. ותחול עליהם האבילות מיד כדן כל האבלי' כיון דהית' הקבור' בעוד היום והיתה עולה להם יום ו' וז' ואף על גב דלא היו נוהג' אבלות עד /המלה עד מיותרת/ עד הערב ובהגיעם לבית מ"מ עולה להם. דאע"ג דדקדק הראב"ד ז"ל מההיא דקיים המטה קודם הרגל ג' ימים הרגל מפסיקו קודם הרגל אלמא בעי' קיו' אבלות קודם הרגל. אבל אם עבר ולא קיים או אפי' שוגג אין רגל מפסיקו שלא יהא חוטא נשכר. ומינה ילפינן לכל אבל שבעולם שלא נהג אבילות כלל בתוך ז' שמשלי' אותם כל ל' יום. כבר כתב הרא"ש ז"ל בתשובה כלל כ"ז סי' ד' דהני מילי בשלא נהג אבלות כל ז' דומיא דההיא דקיים כפיית המטה קודם הרגל. אבל אם זלזל במקצת הימ' ולא נהג בהם אבלות אין צריך להשלימ' לאחר ז'. מעפר דל אב"ח.

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

ביום טוב בקבורתו, אפילו אם בית הקברות סמוך לעיר, דינו כאלו שולחים אותו לעיר אחרת, שהרי ההפרש ביניהם הוא דכשהוא סמוך לעיר, דעתן של האבלים עליו עד שיחזרו הקרובים ויאמרו שקבורהו, ובערב יום טוב סמוך לחשיכה, שמסרוהו לעובד כוכבים לא שי"ך זה (דג"מ), עי' ש"ך, מ"מ אם חלצו הסנדל ונהגו אבילות קודם שבאו הקוברים מבית הקברות והיה סמוך לחשיכה ואח"כ באו הקוברים מבית הקברות בלילה ואמרו שנסתם הגולל כשהיה יום קצת, אף שהאבלים לא ידעו, רק שמספק נהגו אבילות, עולה להם למנין ז' ול' (פ"ת).

[01] Commented:

עיי"ש שהביא
דעה של אמזלק
כך, האם יש
להביאו?

(ד) ואם גדול המשפחה כו' – מכאן משמע דוקא לחומרא אזלינן בתר גדול המשפחה דאין מונין אלא משיקבר אבל אי גדול המשפחה הוא אצל אלו שנשארו כאן, אין מעלה ומוריד, אלא אף על פי כן ההולכים עם המת, אין מונין אלא משיקבר וי"א דהכל הולך אחר גדול הבית דאם נשאר כאן אלו ואלו מונין משיצא המת וכן עיקר (ש"ך), היינו שהולך למקום שדר שם ונשאר שם אבל אם הגדול חוזר אצלם, אפילו ביום ז' מונה עמהם משעה שהחזירו פניהם (עי' ש"ך לקמן סק"כ) (רע"א).

(ה) אף אלו שבכאן כו' – דוקא אם יכול לבא אל הקבר תוך שלשה ימים, אבל אם אינו יכול לבוא תוך שלשה ימים, אלו שבבית מונין מיד, וגדול הבית שבבית הקברות משיסתם הגולל ואין נגררים עמו, ואפשר גם המחבר מודה לזה דלא מסתבר כלל אם יקבר המת במקום רחוק שאלו שבכאן ישבו ימים רבים ולא יתחילו אבילות עד שיקבר (ש"ך).

(ו) דהיינו דביתא סמוך עליה כו' – מי שמתה אשתו הבעל נקרא גדול הבית עי' לקמן סק"כ) (ש"ך), אם לגבי בניה נקראת גדול הבית אף על פי שהיא אינה יורשת, אבל אשה לגבי בעלה לא, אף על פי שהבית נגרר יותר אחריה. ועיין בדק הבית [עמוד רפז ד"ה וכתב עוד] (ח"ט).

(ג) האם מפנין את המת מקבר לקבר, אם קבורהו בקבר ראשון על דעת להיות קבור שם עולמית, אלא שאח"כ נמלכו לפנותו משם, אין מונין לו אלא משיקבר בקבר ראשון, אפילו פיננהו תוך ז'. אבל אם בתחלה קבורהו על דעת לפנותו כשיודמן להם, מתחילין אבילות מיד. ואם פיננהו תוך שבעה, חוזרין ומונין משיקבר שנית. ואם לא פיננהו עד לאחר שבעה, כבר עבר אבילותם ואין מתאבלין עליו פעם אחרת. וואם מתחלה היה דעתם לפנותו משם תוך שבעה, אין מתחילין למנות עד שיקבר בקבר השני:

(ד) אם נתנו המת בארון, ונתנוהו בבית אחר לפי שהיתה העיר במצור, מונים לו מיד שבעה ושלושים, אף על פי שדעתם לקברו בבית הקברות אחר המצור, וסתימת ארון הוי כקבורה וחל עליהם אבילות מיד:

(ז) וסתימת הארון הוי כקבורה – אף על גב דקי"ל לעיל סעיף א' דאין אבילות חל אלא משיסתם הגולל, היינו משנקבר ונגמר סתימת הקבר בעפר, היינו בעלמא. אבל במצור מיד שנתנוהו בבית אחר וסתמו הארון הוי כקבורה, דהוי כשנתיאשו מלקברו, דאע"ג דרוצים לקברו אח"כ בבית הקברות, מ"מ השתא במצור ה"ל קבורה מעולה, שהרי אם תלכד העיר לא יקבורהו בענין אחר⁹ (ש"ך).

(ח) מונים לו וכו' – כל זה דווקא שלא פיננהו תוך שבעה, אבל אם נפתח העיר מן המצור תוך שבעה וקבורהו בבית הקברות חייבים למנות מחדש מקבורה שניה (ב"מ).

(ה) י"הרוגי מלכות שאין מניחים אותם ליקבר, מאימתי מתחילין להתאבל עליהם ולמנות ז' ושלושים, משנתיאשו לשאול למלך לקברן, אף על פי שלא נתיאשו מלגנוב אותם:

(ט) משנתיאשו כו' – ואין חילוק בין נתיאשו תוך ל' או אחר ל'¹⁰ (ש"ך).

(ו) מי שהודיעוהו שצלביו עובדי כוכבים קרובו בעיר אחרת ונהג אבילות מיד, ואח"כ נודע לו שעדיין עומד בצליבה, אותו אבילות לא עלה לו וחוזר ומונה משיקבר או משנתיאשו מלקברו:

(י) או משנתיאשו לקברו – מעשה ביהודי אחד שהרגוהו והשליכוהו בנהר "רינוס" ובעשרה בטבת היה המעשה ולפני אדר נתיאש בנו מלבקשו עוד יש לו למנות מעתה שבעה ושלושים, ולאחר שעברו ימי האבילות נמצא אביו בתוך הנהר והובא לבית הקברות אין צריך עוד פעם שבעה אלא רק לקרוע (ט"ז), עי' לקמן ס"ז שחייבים להתאבל ביום המציאה,

⁹ לא עשיתי.

¹⁰ עי' ב"ח – לא עשיתי.

¹¹ עי' ס"ק הקודם בב"מ.

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

אמנם ה"רינוס" הוא מים שאין להם סוף, וממילא אשתו אסורה להינשא, וכל שהענין באופן שאילו היה לו אשה, לא היתה נותרת, שוב לא מסתבר לנהוג אבילות מפני הספק דשם חי הוא (ב"מ).

Commented [O2]: ע
י' & שבענין
ירושא אפילו
שאשתו אסורה
נוהגים על פי
כאילו מת

(ז) מי שטבע במים שיש להם סוף(יא), או שיצא קול(יב) שהרגוהו לסמים או שגררתו חיה, מאימתי מונים, משנתיאשו לבקש. מצאוהו אברים אברים ומכירין אותו בסימני גופו, אין מונין לו עד שימצא ראשו ורובו או יתיאשו מלבקש. ואם נמצא אחר שנתיאשו ממנו, אין הקרובין(יג) צריכים לחזור ולהתאבל, אלא הבנים, אם הם שם(יד) בשעה שנמצא מתאבלים(טו) אותו היום דלא גרע מליקוט עצמות אביו. אבל אם אינם שם, ושמעו אחר שעבר היום, אין צריכין להתאבל. הגה: אם שלחו מתיהם לעיר אחרת, שדינם להתחיל האצילות משיחזירו פניהם(טז), והתחילו למנות האצילות, ואחר כך נתפס המת ולא ניתן לקבורה זמן ארוך, אין צריכין להפסיק אצלותו, ואין צריכין לחזור ולהתאבל(יז) אחר כך, דמאחר שדינם להתחיל מיד, אין צריכין להפסיק.

(יא) מי שטבע במים שיש להם סוף כו' - דאלו במים שאין להם סוף אין היתר לאשתו דבחזקת חי קיים, ע"כ לא ינהג אבילות (ט"ז, ש"ך), ולפ"ז מ"ש "או שיצא קול כו' או שגררתו חיה כו'", היינו נמי בענין שמותרת אשתו להנשא ועי' רמ"א (אה"ע סי' יז ס"ה) דאשתו אסורה להספיד או ללבוש שחורים כל זמן שאין כאן עדות שהוא ראוי להשיאה על ידו (ש"ך), וי"א אפילו ברוק זה לא פלוג שלא מתאבלים (רע"א * עזרת נשים), עי' ת' הראנ"ח (ח"ב סי' י"ג)¹² (רע"א).

(יב) שיצא קול - עי' סק"א (יא) דמיירי בענין שמותרת אשתו להנשא כו'. מעשה באחד שנאבד ר"ל ולא נודע מה היה לו, אין לבניו לאמר קדיש עליו דג"כ יש לחוש לתקלה כמו באבילות, מ"מ יעשו נחת רוח לנשמת המת באופן שלא תבא לתקלה כגון לברך בהמ"ז ולהפטיר ולהתפלל לפרקים במקום שאינו דוחה שאר אבלים, ואם היתום קטן יש לעשות פעולות אחרות כגון ליתן לצדקה עבורו ולשכור אחד ללמוד עבורו, אבל אם הלך בעלה למקום קרוב שאפשר להתוודע הדבר תוך ימי אבלה, אין מוחזין להתאבל עליו כיון שהוא דבר שעתיד להתגלות. ויש מתירים לבניו להגיד קדיש בביתה לעשות מנין, ולא חיישינן שיבא אחד ויעיד שפלוגי מת סתם וגם לאשתו ובניו אינו מוחה לילך בבגדי חול אף בשבת אבל לא ללבוש בגדי אבל. מעשה בנער רוק שנטבע במים שאין להם סוף כיון דליכא חשש היתר עגונה עכ"ז הוא מחלוקת וכדברי הש"ך כאן, וכן בעזרת נשים, אבל י"א דברוק מתאבלים, וכיון שיש בזה מחלוקת, אם המחלוקת היה בענין אבל, אז הלכה כדברי המיקל, אבל כאן מחלוקת שלהם אם גוזרים גזירה לגזירה, אבל זולת זה ראוי להתאבל על רוב כזה, דאפילו על ספק נפל היה ראוי להתאבל, רק משום שלא להתיר ערוה כו', א"כ המיקל בגזירה לגזירה ומחמיר להתאבל אין מזחיחים אותו ותבא עליו ברכה ויש לו על מה לסמוך. והעיקר דהנטיבעים במים שאין להם סוף מתאבלין עליהם משעה שנתיאשו לבקש, אף שאשתו אסורה להנשא ואפילו לצד זו יש מחלוקת אם אסורין בבשר ויין כל זמן שלא נתיאשו לבקש (פ"ת).

(יג) אין הקרובים צריכים להתאבל - ועיקר שצריכים להתאבל דלא גרע מליקוט עצמות (עי' סי' תג ס"א וס"ה) (ש"ך).

(יד) אם הם שם כו' - היינו דרך העולם, דמסתמא אם אינן שם לא שמעו באותו היום, אבל אף על פי שאינן שם ושמעו באותו היום, צריכין להתאבל כל אותו היום כדלקמן (סי' תג ס"ה) (ש"ך).

(טו) בשעה שנמצא מתאבלים - וגם קורעים (ב"מ).

(טז) שדינם להתחיל האבילות משיחזרו פניהם - היינו היכא שלא הלך גדול הבית עמהם לעיר אחרת כדלעיל סעיף ב' ולעיל (סק"א ?) (ש"ך).

(יז) אין צריכים להתאבל - ולא לקרוע (ב"מ).

(ח) מי שמת לו קרוב, ולא ידע עד שבא למקום שמת(יח) שם המת, או למקום קבורה, אם היה במקום קרוב שהוא מהלך י' פרסאות(יט) שאפשר שיבא ביום אחד, אפילו בא ביום הז', אם מצא מנחמים אצל גדול הבית(כ), אפילו שנעצרו לעמוד, הואיל ומצא מנחמים(כא) (דהיינו שנוהגים עדיין קצת אצלות), עולה ומונה לו עמהם תשלום שלשים יום. ואם לא מצא מנחמים, מונה לעצמו. וכן אם היה במקום רחוק, אפילו בא ביום שני, מונה לעצמו שבעה ושלשים מיום שבא. הגה: וי"א(כב) דאפילו אם בא אחד, ואין הגדול צדית רק שהלך ללוך המת, אם

¹² לא עשיתי.

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

חזר תוך ג' ימים הוי כאילו הו' צבית והב' תוך ג' מונה עמהם(כג). וי' להקל כסדרא ז'. וכל שדינו למנות עמהם, אפילו אם חזר אחר כך לציחו, מונה עמהם:

(יח) למקום שמת - דוקא שבא אצלם למקום שמת או למקום קבורה, אבל אם לא היה לא מקום מיתה ולא מקום קבורה, כל אחד מונה לעצמו (ש"ך).

(יט) פרסאות - צריך לשער דוקא בפרסאות שהם שמונה אלף אמה, וגם צ"ע שעכשיו אין כל אדם יכול לילך עשרה פרסאות ביום א' (פ"ת).

(כ) אצל גדול הבית - דוקא אם הבא הוא נגרר אחר הגדול, כגון בניו ובניו ביתו הסרים למשמעתו או סמוכים על שולחנו ויושבים ודרים בביתו, דאז נקרא הוא גדול הבית לדבר הזה, ויש שלא דנו דין גדול הבית אלא בבנים לגבי אב או אחים קטנים לגבי גדולים כשהיו אוכלים מתפיסת הבית, דאז נגדרים אחריו, אבל באחים הדרים בבית לבדם ומופרדים איש מעל אחיו לא דנו דין זה (רע"א).

(כא) הואיל ומצא מנחמים - ואם בא ביום שבת והוא יום ז', צריכים שבא קודם הנץ החמה, עי' לקמן (סי' ת"ב בט"ז סק"י? וש"ך סק"י?) (רע"א).

(כב) וי"א כו' - ועיקר אפי' בא הגדול אצל בני הבית תוך ז' מונה עמהם ולא מסתימת הגולל, בין שבא ממקום קרוב או רחוק, וכן אפי' קטן שהלך לבית הקברות וחזר תוך ז', מונה עמהם. וכן הבא ממקום אחר לשם ומצא שהלך גדול הבית לבית הקברות, כיון שחזר גדול הבית אפי' ביום ז', מונה עמהם, אף זה נגרר עמו, ונמצאו כולם מונין מנין א', והוא שבא זה ממקום קרוב. ומש"כ לעיל (סעיף ב) דאם גדול המשפחה הולך עמו אף אלו שבכאן אינן מונין אלא משיקבר מדובר דגדול הבית דר במקום שיקבר והאי דר שם, ואם בא תוך ג' מיהת מונה עמהם אף שלא נשארו מקצתן בבית, אבל היכא דהתחיל הגדול למנות עמהם בשוה ואח"כ הלך לבית הקברות לצורך מצבה וכו' ג' מונה עמהם היינו היכא דחזר הגדול אצלן תוך ז' אבל היכא דלא חזר כלל אם בא אחד ממקום קרוב תוך ג' מונה עמהם דהוי כמי שישנו בבית ואם בא אחר ג' מונה לעצמו כיון דאין הגדול שם, ודוקא כשהלך להתעסק בצרכי המת, אבל אם הלך בעסק אחר בכל ענין מונה לעצמו כיון שלא חזר הגדול תוך ז', וכל גדול שבענין זה היינו כמו גדול דלעיל סעיף ב', מיהו היכא דאשתו מתה ובאו אחרים ושאר קרובים הבעל נקרא גדול הבית מפני שהוא חייב בקבורתה ולטפל יותר מן האחר או האב ואין הולכים אחר המצטרף יותר (ש"ך), אם בא גדול הבית אצלו ביום ה' והודיע לו שמת המת אינו מונה עמו דהבא נגרר אחר הנמצא ולא הנמצא אחר הבא (רע"א).

(כג) והבא תוך ג' מונה עמהם - א"צ רק שהגדול יחזור תוך ג' ואפי' בא הקרוב ביום ז' מונה עמהם. ועיקר דמי שמת לו קרוב ונודע לו במקומו מונה לעצמו משנודע לו ואפי' בא אח"כ למקום המת אצל שאר הקרובים שהתחילו כבר להתאבל, לא יקצר אבילותו בשביל זה. וכן אם בא אצל הקרובים ואינם במקום שמת המת ולא במקום קבורה כל אחד מונה לעצמו משעה שנודע לו. אבל אם לא ידע שמת לו מת עד שבא אל הקרובים שבמקום המת או מקום קבורה אם היה במקום קרוב, שהוא מהלך עשר פרסאות אפי' בא ביום הז', אם מצא מנחמין אצל גדול הבית, אפילו שעומדים עוד מעט, הואיל ומצא מנחמין דהיינו שנוהגין עדיין קצת אבילות, מונה עמהם דכיון שהגדול מונה עמהם גם הוא מונה עמהם. אבל אם לא מצא אצלן גדול הבית מונה לעצמו. וכן גדול הבית שבא ממקום קרוב מונה לעצמו ואם בשעת קבורה הלכו מקצת הקרובים לבית הקברות, מונין עם אלו שבבית בין גדולים בין קטנים בין שבית הקברות קרוב או רחוק בין באו תוך ג' בין ביום ז' והוא שבאו ומצאו מנחמין, אבל אם לא מצאו מנחמין ביום ז', אותן שהלכו לבית הקברות מונין לעצמן משיסתם הגולל. וכן הבא ממקום אחר לשם ומצא שהלך הגדול לבית הקברות, כיון שחזר הגדול אצלם אפי' ביום ז' ומונה עמהם, אף זה נגרר עמהם, ונמצא כולם מונין מנין א', והוא שבא זה ממקום קרוב. ודוקא שנשארו מקצתן בבית, אבל אם לא נשארו מקצתן בבית, מונה לעצמו אם לא שבא תוך ז'. ואם לא חזר גדול תוך ז', שאז הגדול מונה לעצמו משיסתם הגולל, אז גם הבא ממקום קרוב אינו מונה עם אותן שבבית, משיצא המת, אלא מונה לעצמו משעה שנודע לו. וכל זה שהלך הגדול לבית הקברות במקום שאינו דר שם, אבל הלך למקום שדר שם ונשאר שם, אפי' אותן שנשארו כאן, שהחזירו פניהם מהמת, הולכים אחריו ומונים משיסתם הגולל. ודוקא שיכול לבא שם תוך ג', אבל אם אינו יכול לבא שם תוך ג', אלו שכאן מונין מיד וגדול שבבית הקברות מונה משיסתם הגולל. ואם התחילו אותן שבבית והגדול למנות אבילותו בשוה כולם משיצא המת או כולם משיסתם הגולל, אז הבא ממקום קרוב מונה עמהם בכל ענין, אפי' בא ביום הז' בעוד שנוהגין קצת אבילות, כיון שחזר הגדול קודם

Commented [O3]:
לש קצת

Commented [O4]:
זרות??

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

שעמדו המנחמין ומונה עמהן. אבל אם התחילו אבילות בשוה והלך הגדול אח"כ לבית הקברות להתעסק בצרכי המת לעשות מצבה או בנין לקבר ולא חזר כלל אחר שבא הקרוב או שחזר אחר שעמדו המנחמין, דינא הכי, אם בא הקרוב תוך ג' מונה עמהם ואם בא לאחר ג' מונה לעצמו, ואם הלך הגדול לעסק אחר שלא בצרכי המת אפילו בא הקרוב תוך ג' מונה לעצמו כיון שלא חזר הגדול לביתו ואם בא הקרוב ממקום רחוק בכל ענין מונה לעצמו וכל שדינו למנות עמהם אפילו חזר אח"כ לביתו מונה עמהן (ש"ך).

(ט) במה דברים אמורים, כשלא שמע שמת, עד שבא. אבל אם נודע לו ביום השני והתחיל להתאבל, לא יקצר אבילותו בשביל שבא אצלם:

(י) מי שהוא אבל, ובתוך ז' מת לו מת אחר, מונה ז' למת אחרון ועולים לו לתשלום שבעה ימי אבילות הראשון:

(יא) מי שהתפלל ערבית (כד), ועדיין הוא יום, ושמע שמת לו מת, יש מי שאומר שמונה מיום המחרת (כה), ואותו יום אינו עולה (כו):

(כד) מי שהתפללו ערבית - וגם הוא התפלל, אבל אם הוא עדיין לא התפלל ערבית, אותו יום עולה לו אף ע"פ שהקהל התפללו ערבית. אפילו למ"ד לעיל (סי' קצו ס"?) לענין נדה שנגרר אחרי הציבור, אשה שונה שרובן אינן מתפללים ונגררות אחר הקהל לכן אף אם היא רגילה להתפלל לא חילקו בדבר, משא"כ הכא, ואפי' למאן דמחמיר לעיל (סי' קצו) אבילות שונה שהוא דרבנן והלכה כדברי המיקל באבל, עוד אפשר לחלק ששם הקהל התפללו ערבית והיא רצתה להקל על עצמה ולעשות יום וללבוש לבנים אין לה זכות להוצי' אאת עצמה מהציבור, אבל כאן מן השמים שלחו לו אבילות בעודו יום ולא התפלל יכול לומר לדידי יום הוא, ולפ"ז אם אירע אבילות זו לאשה שלא התפללה אותו יום עולה לה (ש"ך), מי ששמע שמועה קרובה בין השמשות חשבינן בין השמשות מן היום ומונה אבילות מאותו יום (פ"ת).

(כה) שמונה מיום המחרת - דוקא לענין אבילות אבל לענין היארציי"ט אם אירע שמת אחר ערבית ועוד היום גדול בין שהוא בימות החול בין שהוא בערב שבת לעולם חשבינן ליום לקבוע יא"צ ביום שעבר (פ"ת), ולענין תפילין ביום המחרת עי' לקמן (סי' שפח סק"?) (פ"ת).

(כו) אינו עולה - שזה שתי קולות שסותרות א' את השני, שאם התפלל ערבית זה מחרת, ואם זה בכלל השבעה זה יום, ועי' לקמן (סי' תב סי"א) (ט"ז), ועיקר דמקילין גבי נדה ולא כאן, אבל אם לא התפלל הוא, אז אותו יום עולה לו (ש"ך).

סימן שעו - מנהג המנחמין, ודין מת שאין לו מנחמים, ובו ד' סעיפים:

(א) אין המנחמים רשאים לפתוח, עד שיפתח האבל תחלה. והאבל מיסב בראש, וכיון שנענה האבל בראשו, בענין שנראה שפותר את המנחמים, אינם רשאים לישיב אצלו. (אין חבל או חולה חייבים לעמוד, אפילו מפני נקיה):

(א) אין אבל או חולה - דלא הוי קימה שיש בה הידור, ומטעם זה גם בט' באב הכי הוא (רע"א).

(ב) הבא לכבד את חבירו ולקום מפניו, אומר לו: שב, אלא א"כ הוא אבל או חולה, דמשמע: שב באבילות שלך, שב בחולי שלך. הגה: לא יאמר אדם: לא נפרעתי כפי מעשי, או כיוצא בדברים אלו, שאל יפתח פיו לשטן. ואל יאמר אדם לאבד: מה כך לעשות כי אי אפשר לשנות, קצו כגדוף, דמשמע הא אם אפשר לשנות היה עושה, אלא יקבל עליו גזירת הש"י מאהבה:

(ב) דמשמע הא אם אפשר לשנות כו' - אותן המנחמים שאומרים אל תצער עצמך כי מה לך לעשות אין אומרי' על התפלה כן אלא על הצער שלא יצער עצמו כיון שא"א בענין אחר דמשמע הא אפשר בענין אחר היה עושה שפי' היה מצער עצמו על שלא יהיה כרצון האדם וזהו גידוף שמן הראוי להיות כרצון האל יתברך לא כרצון האדם (ט"ז).

(ג) מת שאין לו אבלים להתנחם, באים עשרה בני אדם כשרים ויושבים במקומו כל ז' ימי האבילות, ושאר העם מתקבצים עליהם. ואם לא היו שם עשרה קבועים, בכל יום ויום מתקבצים עשרה משאר העם ויושבים במקומו. הגה: ולא ראיתי נוהגין כן. וכתוב במהרי"ל: נוהגים להתפלל בעשרה כל ז' במקום שנפטר שם האדם, והיינו על אדם שלא הגיע קרובים ידועים להתאבל

Commented [O5]:
ה ש"ך גורס
שהתפללו

Commented [O6]:
ל שים בהלכות
כיבוד או"א
וכבוד רבו

Commented [O7]:
ל שים בב"ק??

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

עליו, אבל יש לו בָּסוּס מקוֹם שמתאבלים עליו, אין צריך (וכזה ראו לנהוג):

(ג) נוהגים להתפלל בעשרה כל שבעה – ע"י אר"ח (סי' קלא ס"?) שאין אומרים תחנון בבית האבל והיינו כל ז' הימים וי"א דאחר גמר התפלה אומרים תחנון ואין קורין שם בבית האבל הלל בר"ח לפי שיש שם אנינות לכך אין אומרים לא המתים יהללו יה משום לועג לרש, בימים נוראים אם האבל הגון ולא נמצא כמוהו הוא קודם להתפלל אפי' תוך ל' על אביו ואמו (ט"ז), יש מנהג שהאבל הולך למקום אחר והצבור אומרים הלל ולפי המנהג גם אם מתפלל בבית שמת שם המת ואין שם אבלים כלל אומרים הלל. וי"א דבבית האבל שאינו בית שמת שם המת אלא שמת במקום אחר אומרים הלל אך האבל עצמו בלא"ה אין לו לומר הלל מטעם שנאמר שם "זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו", וכן בהבדלה שעושה תוך שבעה על הכוס, אף על גב דרשאי להבדיל, אין לו לומר פסוקי שמחה שקודם לה רק יתחיל מהברכות. וכל מה דראוי לאבל שלא לומר, אפילו רצה להחמיר על עצמו ולומר אינו רשאי מפני כבודו של מת, ואם אירע לאבל יום ז' בר"ח יאמר הלל אחר יציאה מבהכ"נ שאז אינו אבל (פ"ת).

(ד) והיינו על אדם כו' – ע"י רמ"א לקמן (סי' שפד ס"ג) (ש"ך).

(ד) עכשיו נוהגים שאחר שנגמר סתימת הקבר מעפר (או לאחר שהפונה) האבל פניו מן המת), חולצין מנעל(ו) וסנדרל ומרחיקין מעט מבית הקברות(ז), ואומרים קדיש דהוא עתיד לחדתא עלמא, ואחר כך תולשין עפר(ח) ותולשין עשבים, ומשליכים אחר גוון ורוחצין ידיהם במים(ט). הגה: "בי"א שיושבים ז"פ, מפני שהרוחות מלוות אותו, וכל זמן שיושבים, בורחין ממנו. ובמדינות אלו לא נהגו ליכנס רק ג"פ(י), אחר שרחצו הידים, ואומרים כל פעם: ויהי נועם וגו' (תהילים ל, יז), יושב בסתר (תהילים לא, א) וגו' וכשנקצר המת ביום טוב, יכולין ליכנס כך ג"פ כמו בחול. וה"ה אם נקצר סמוך לשבת, עושין כן בשבת. ונהגו להקפיד אם יכנס אדם לבית אחר קודם שירחץ וישב ג"פ, ומנהג אבותינו תורה¹³. ונמצא במדרשות לומר קדיש על אב. י"ע"כ נהגו לומר על אב ואם קדיש בתרא י"ב חדש, וכן נהגו להפטיר בנביא, ולהתפלל ערבית במוצאי שבתות שהוא הזמן שחוזרין הנשמות לגיהנם, וכשהבן מתפלל ומקדש ברבים, פודה אביו ואמו מן הגיהנם. ונהגו לומר קדיש על האם אף על פי שהאב חי עדיין(יא), אינו צידו למחות לבנו שלא יאמר קדיש על אמו(יב). י"מראה להתענות ביום שמת אב או אם¹⁴. שלשה אחין ואיש נכרי(יג), השלשה אחין נוטלין השלשה קדישין והאחר נוטל קדיש אחד. ונהגו שאם מגיע לאדם יום שמת בו אביו ואמו, שאומרים עליהם קדיש יתום לעולם, ומי שידוע להתפלל כל התפלה, מתפלל. ואם יש אבלים אחרים, נהגו שתוך שבעה לאכלס(יד) הם קודמים, ואין לו קדיש כלל. תוך שלשים(טו), יש לו קדיש אחד. לאחר ל', כל הקדישים של אותו היום הם שלו. ומונין שבעה ול' מיום הקבורה, אף על פי שלא שמע האבל מיד. וי"א נכרי הוא כאחד מבני העיר לענין קדיש ז', הולכים אחר המנהג(טז). וי"אין מקום לקדיש ז' אלא על אב ואם בלבד, אבל לא בשאר קרובים. ואם אין בנ"ה אבל על אביו ואמו, אומר אותו קדיש מי שאין לו אב ואם, בעד כל מתי ישראל. ויש מקומות שנהגו ששאר קרובים אומרים קדיש על קרוביהם(יז) כשאין אבלים על אביהם ואמם, ויש מקומות שאפילו יש אבלים על אביהם ואמם, אומרים שאר קרובים, אלא שעושים פשרה ביניהם שאין אומרים כל כך קדישים כמו האבלים על אב ואם. והולכין בכל זה אחר המנהג, ובכלל שיהא מנהג קבוע בעיר. ומהאבלים אומרים קדיש אפילו בשבת וי"ט, אבל בל"ה נהגו להתפלל בשבת וי"ט(יח), אף על פי שאין איסור בדבר, אבל דימות החול, מי שידוע להתפלל, יתפלל ויותר מועיל מקדיש יתום שלא נתקן אלא לקטנים. וי"א שאינו יודע להתפלל כל התפלה, יתפלל למנחם ובא לכיון וכו'. ונהגו שאין אומרים קדיש ותפלה רק י"א חדשים(יט), כדי שלא יעשו(כ) אביהם ואמם רשעים, כי משפט רשע י"ב חדש. ואם היו אבלים כאן ובאזו אח"כ אבלים אחרים, השניים יש להם הקדישים והתפלות כל ל'

¹³ וגם מקפידים מאד אם יכניס אדם לבית אחד מהם קודם שישב בחצר בית הכנסת, ומנהג אבותינו תורה היא.

¹⁴ ע"י לקמן סי' תב ס"ב

ראובן היה לו יום השנה לאביו (יארצייט), והמנהג להתענות, אבל היה סנדק לברית, מותר לו לאכול, ואפילו לא היה סנדק מותר לו להתיר נדרו ולאכול עם הקרואים כל שהוא א' מהמיוחדים השייך לסעודה, שכן התענית ביום שמת בו אב אינו אלא מנהג בעלמא ולזכרון צער בעלמא, והוא כנדר (ע"י ט"ז אר"ח סי' רמט ס"?) וע"י ש"ך סי' תב סק"י? שטעם היארצייט משום מזל רע בא עליו, וי"א שבכל שנה דנין אאת אביו, ולכן הבן מתענה ואומר קדיש להגן על המת, אבל כל זה רק סניף לעיקר שהוא הנדר, אמנם בש"ך איתא שלא צריך התרה בכלל, אמנם אפשר דיום שמת בו אביו חמור יותר, ולכן צריך עכ"פ התרה בפני ג', וה"ה סיום מסכת צריך התרה, וע"י ש"ך סי' רמו סקכ"ז (מקום שמואל ח, א סי' פ).

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

יום מיום הקבורה, אף על פי שלא שמענו(כא). יי"א דמומר שנהרג ציד עובדי כוכבים(כב), בניו אומרים עליו קדיש¹⁵:

- (ה) או לאחר שהפך - היינו בענין הנ"ל (סי' שעה ס"ב) (ב"מ).
(ו) חולצים מנעל כו' - עי' לעיל (סי' שפב ס"ז) (SOF?) (ש"ך).
(ז) ומרחיקין מעט מבית הקברות - כדי לומר קדיש לפחות ד' אמות רחוק ממקום המת, שהמת תופס ד' אמות, עי' לעיל (סי' שסז ס"ז) (MAYBE LEVUSH SOF) דאף לקדיש צריך להרחיק ד' אמות. אם נקבר בלילה אין אומרים לא צדוק הדין ולא קדיש בבית הקברות (ש"ך).

(ח) ואחר כך תולשים עפר כו' - ואומרים "זכור כי עפר אנחנו", וגם הוא רמז לתחיית המתים, שיחיו מעפרם על דרך (תהלים עב טז) "ויציצו מעיר כעשב הארץ" (ש"ך), לומר דטומאה זו אינה נטהרת אלא בכעין ג' דברים הללו מים ואפר פרה ואזוב, וי"א דתולשים עשבים בצדור עפרם וזורקם על ראשו דרך צער על דרך (איוב ב יב) ויזרקו עפר על ראשיהם השמימה (ש"ך), בחוה"מ אין לעשות כן (עי' או"ח סי' תקמז ס"ז) (SOF) ועי' א"ר שם [] (רע"א).

(ט) ורוחצין ידיהם במים - ההולך על הקבר יאמר יהי רצון שתהיה מנוחתו של "פלוני" בכבוד וזכותו יעמד לי. אין לילך על קבר ב' פעמים ביום א', הקורא כתב שע"ג מצבה קשה לשכחה, וצ"ע שבמקורם של דברים איתא "קשה ללימוד" ופירש"י יהא קשה לשמוע אבל לא דקשה לשכחה, [ומי שעשה כן] יש לומר אהבה רבה עד [?] באהבה ומסוגל מאד לשכחה. אין מעמידין מצבה עד אחר י"ב חדש משום דהמצבה נראה לחשיבות ובי"ב חדש שלו יש לו צער. טעם אחר, טעם המצבה שלא ישכח אותו מלב והמת אינו נשכח עד אחר י"ב חדש. נוהגין שלא ליקח דבר קטן או גדול מבית אבל כל משך ז' ימי אבילות, משום שרוח הטומאה שורה שם כל ז'. עוד קצת נוהגין שלא למדוד בית הקברות תוך ז' למת שנקבר. אין ליטול מים מהנהר אחר הלויית המת. נוהגין שלא ליטול יעה כשקוברים מיד חבירו אלא זורקים לארץ ואח"כ לוקחים. בשעת רחיצת הידים אין ליקח הכלי מיד הרוחץ. יש לרחוץ גם הפנים¹⁶ (רע"א).

(י) רק ג"פ - יש לומר ז' פעמים, דהיינו בפעם א' עד מלת "כי" ומלת "כי" בכלל. ובפעם הב' עד "כי מלאכיו". ובג' עד "כי מלאכיו יצוה". ובד' עד "יצוה לך". ובה' עד "לך לשמרך". ובו' עד "לשמרך בכל". ובז' עד "בכל דרכיך", ויש בו סוד (ט"ז), ועי' בעט"ז שכי' דיש לישב ז"פ בפסוק ד"כי מלאכיו יצוה לך וגו' ויאמר אתה גבור כו'", שיש בזה להבריא כחות הטומאה¹⁷ (ש"ך).

(יא) שהאב חי - אבל אם שניהם חיים לא יאמר קדיש, וזה דוקא קדיש יתום, אבל קדיש דרבנן יכול לומר¹⁸ (פ"ת).

(יב) קדיש על אמו - עי' לעיל (סי' רמ סקי"ג?) [] (פ"ת).
(יג) ג' אחין ואיש נכרי כו' - פי' "נכרי" שאינו אח שלהן, אפי' הוא תושב (ש"ך), יש שתיקן שכל האבלים יאמרו כולם קדיש יחד¹⁹. אם אומרים ג' או ד' בני אדם קדיש ביחד ואחד מקדים לחבירו, אם באים כל אחד תוך כדי דיבור²⁰ של חבירו יענה עם הראשון ואם יש הפסק ביניהם יענה אחר כל אחד ואחד (פ"ת).

(יד) שתוך ז' לאבלם - בן ל' נדחה מבן יארציי"ט לגמרי אם הוא תושב כל אותו יום, והרמ"א כתב כאן שאין לי"א צ"א לא קדיש א' תוך ל'. במקום שיש הרבה קדישים כגון בשבת שיש שלשה קדישים ואחד בן שלשים ואחד יארציי"ט אז בן שלשים עדיף דהוא אומר שני קדישים והיארציי"ט קדיש אחד. אבל אם יש מעט קדישים ואינו מגיע לכל אחד

15

מפסיד בכך את מעלת הלימוד לשמחה. 267. שו"ת פרי השהה ח"ב סי' נ"ג, שו"ת שואל ומשיב ח"א סי' רנ"ט, והטעם דחיישין שיאמרו על הבן שיש בו שמץ פסול [ועי' שמביא עובדא שאביו של הרה"ק ר' שמעון מיערוסלב צ"ל לא רצה שבנו יאמר עליו קדיש אחר פטירתו משום איהו סיבה, ושאל על זה את הגאון בעל הישועות יעקב צ"ל, ופסק שאין האב יכול למנוע מבנו מלומר קדיש].

¹⁶ עי' מג"א סי' ד סק"ב, ומש"כ במ"ב שם.

¹⁷ עי' פרישה אם יש לומר כל הפסוק ז' פעמים לא עשיתי.

¹⁸ עי' ש"ש בשו"ת אבן השוהם - לא עשיתי

עי' רמב"ם &

¹⁹ עי' ש"ש טעמו - מפני המחלוקת? לא עשיתי

²⁰ עי' & שיעור תוך כדי דיבור.

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

קדיש אחד, אז נדחה הבן שלשים מפני היארציי"ט, שאם לא יאמר היארציי"ט אותו יום קדיש לא יוכל לומר למחר, מה שאין כן בבן שלשים שיוכל לומר למחר אבל כל שאפשר לתת קדיש לשניהם אז יש מעלה לבן שלשים על היארצייט משא"כ אם יהיה היארציי"ט נדחה לגמרי, ולענין שבעה אין חילוק בין גדול לקטן תושב לאורח. מי שמת בשבת או ביו"ט ואי אפשר לקברו בו ביום, שיאמר קדיש תיכף אחר המיתה, דאין אמירת קדיש תלוי באבילות כלל, אבל בחול אין לעשות כן, דהא כשהוא אונן פטור מן התפלה (ט"ז), וי"א כיון דטעם הקדיש הוא שפודה את אביו מגיהנם, אם כן כל זמן שלא נקבר אין בו דין גיהנם (נקה"כ), [כהגה על הנקה"כ] ע' בת' שבו"י (ח"א סימן ח')²¹ (רע"א), היינו דוקא בשבת שבתוך ז', אבל בחול אינו הולך לבית הכנסת אף אם הבן ז' הוא קטן, שאינו בר מצוה והולך לבית הכנסת כל ז' לומר קדיש, או מי שאירע לו מיתת אב ואם תוך אותן ז', יאמר קדיש יתום פעם א'. מי שבטלה אבולותו ברגל, כגון שעה א' לפני הרגל בטלה ממנו גזירת ז' או ל', מ"מ דין ז' ול' יש לו אפילו בחול כמו בשבת, דהרי בדין הולך לבית הכנסת. ע' ט"ז מש"כ בענין ל' ויארציי"ט, ועיקר דיא"צ דוחה את הבן ל' דיא"צ עדיפא מבן שלשים, אבל אורח שיש לו יא"צ יש לו רק קדיש א' והבן ל' חולק עם תושב בן י"ב דלענין אורח נגד תושב, בן ל' עדיף משום שהתושב יכול לומר, מן הדין אין ליתן לך כלל, דהרי היכא דשניהם בן ל' או יארצייט או בני י"ב חדש, אין לאורח כלום, אלא כיון דאתה ל' ואני י"ב חדש, אתה חולק עמי. אבל ביארצייט שזמנו קבוע וגם ידוע לו קודם לכן שנה תמימה ואתה באת בגבולי, די לך בקדיש אחד. אבל בבן ל' אין לומר כך, ולפי זה לדין דקים לן דבן ל' עדיף א"כ אירע בן ל' תושב תוך ז' לקטן יש לו ג"כ קדיש אחד (ש"ך). אפילו הבן ז' הוא נכרי דוחה את התושב אפילו בן ל' או יארצייט (ש"ך), ע' ש"ך מש"כ שבחול אין האבל הולך לבית הכנסת, ומצאנו גם בחול ביום הז' לתפילת מנחה ע' מג"א (סי' קלב סק"ב?) דלענין קדיש לא אמרין מקצת היום ככולו (רע"א).

(טו) תוך שלשים יש לו קדיש אחד – פי' ליארצייט אבל לבן י"ב חדש אין לו כלום, שהתושב בן שלשים דוחה את התושב בן י"ב בתפלה ובקדיש לפני העמוד, אך בקדיש ובפריסת שמע שעל פתח בית הכנסת²², שניהם שוין בו ויחלקו בגורל. ומש"כ "תוך שלשים יש לו קדיש אחד" היינו דאם יש שלשה קדישים כגון בשבת אומר הבן שלשים שני קדישים והיארצייט קדיש אחד. וי"א דיום שמת בו אב ואם לתושב דוחה את בן שלשים מכל שכן בן י"ב חודש לתושב כל אותו יום התענית²³, דהיינו תפלת ערבית שחרית ומנחה וכן הקדישים של אותו יום שאומרים לפני העמוד, וי"א שאין היארצייט דוחה את הבן שלשים מכל וכל, אלא די לו בקדיש אחד²⁴, וכל זה דוקא דליכא אלא יארצייט אחד ובן שלשים אחד, אבל היכא דבן שלשים ויארצייט הם רבים ואי אפשר ליתן קדיש לכל אחד ואחד, היארצייט עדיף ונדחה הבן שלשים מפני היארצייט שאם לא יאמר היארצייט קדיש היום למחר עבר זמנו ובטל קרבנו, מה שאין כן בבן שלשים (ש"ך).

(טז) הולכין אחר המנהג – יש קהילות דנהיגי דתושב דוחה את האורח ויש מקומות דנהיגי דשוין הן ומקומות דנהיגי דתושב דוחה את הנכרי, מ"מ פעם ראשונה יש רשות לנכרי להתפלל ולומר קדיש יתום פעם אחת, והא דיש לו לאורח קדיש אחד, היינו דהוי כמו תושב בן י"ב חדש, ולפי זה היכא דהתושב אין לו קדיש אחד, כגון שיש כאן בן שלשים וכה"ג גם לאורח אין לו כלום (ש"ך), אם אותו שמת יש לו בנים בעיר אחרת, ובאו לשם, אינם נקראים תושבים בשביל אביהם שנקבר שם, רק אותן הדורים תוך הקהלה. וכל דרי הקהלה נקראים תושבים, הן אותן שנותרים מס או משרתי הקהלה, ואפי' עניי העיר שיש להם שם דירת קבע, כולם חשבינן כתושבים. ואם אדם קובע דירתו תוך הקהלה, אז משעה שהוא חייב לישא בעול עם דרי הקהלה, חשוב תושב. אבל לא משעה שגמר פיסוק המס על ההגמון, אף על גב שצריך ליתן המס להגמון. וכן איפכא מי שעקר דירה מן הקהלה, אז משעה שאינו חייב לישא בעול עם דרי הקהלה, חשוב כאורח, אף על פי שחייב עדיין ליתן המס להגמון. ואם יש לבעל הבית מלמד או שמש המושכר לזמן, והוא פנוי שאין לו אשה ובנים, אז גם הוא נקרא תושב. אבל אם יש לו אשה ובנים במקום אחר, אז דינו כנכרי. ואם בעל הבית מגדל בביתו יתום, אפילו בשכרו, ואין לו אב או אם במקום אחר, אז נקרא תושב. אבל אם יש לו אב או אם, אינו נקרא תושב, אפילו אם מגדלו בתורת צדקה, מכ"ש

Commented [O8]: מ
יקום הס"ק?

²¹ לא עשיתי.

²² פי' שאומרים פרק תהלים ואומרים קדיש יתום אחר כך, כמו שאנו עושים במזמור שיר חנוכת הבית לדוד.

²³ דווקא אם מתענה?

²⁴ ע' ט"ז סק" (י7).

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

אם הוא אצלו בשכר. נערים ובחורים הלומדים בשיבה, אפילו יש להם אב או אם במקום אחר, יש להם דין תושב ואפי' בעל הבית שלומד בשיבה, אף על פי שיש לו אשה ובנים במקום אחר, ונותן מס במקום שאשתו ובניו שם, מ"מ דין תושב יש לו במקום שהוא לומד (ש"ך), מש"כ הש"ך "ואם יש לבע"ה מלמד" ואם לומד עם בנים של כמה בעלי בתים, אף שיש לו אשה במקום אחר, נקרא תושב (רע"א), אם יש שתי אנשים שיש להם ל' יום, או יארציט, דוחה את האורח לגמרי מלהתפלל ולומר קדיש על העמוד. אך בפריסת שמע וקדיש על הפתח, שניהם שוין ויחלקו בגורל. ואם תושב ואורח שניהם בני שבעה, יחלקו בגורל, כי לענין שבעה אין שום עילוי לתושב על האורח. ואפילו בן שבעה אחד גדול ותושב ובן שבעה אחד קטן ואורח, אפ"ה חולקים בשוה (ש"ך), אם אין לו בן ראוי ליתן קדיש לבן בנו אך שאר אבלים יאמרו ב' קדישים והוא קדיש אחד (בה"ט)²⁵, במקום שאין אב על אב ואם ויש בן הבן שאומר קדיש על זקנו, ויש אחד שאומר בשביל אחד מקרוביו, או שהוא מושכר לומר קדיש בשביל אחד, יקח בן הבן ב' חלקים ואחר חלק א'. בן הבת וכ"ש הבת אין להם קדיש כלל בביהכ"נ ואם רוצים לעשות מנין בביתם או יש רשות לבן הבת או למי שרוצה לומר קדיש בגין המת. ולנקבה כלל לא ואף לבן הבן אין שום עילוי שבעה או שלשים או יא"צ, ואין לקנות שום זכיה [זכות להתפלל או לעשות מצוה] במקום האבלים. כל מי שאומר קדיש כשמגיע לחבירו לא הועיל לעצמו ולא הפסיד לחבירו, דמ"מ עולה לנשמת מי ששייך לו (פ"ת).

(יז) אומרים קדיש על קרוביהם וכו' - עיין תשובתי חלק יו"ד סימן שמ"ה²⁶ (חת"ס), מי שנעדר בלא בן וצוה שבתו תאמר קדיש. מדינא יש לה לומר דגם בבית יש תועלת ונחת רוח לנפש מ"מ יש לחוש שעיי"ז יתחלשו כח המנהגים של ישראל וכיון שיש פרסום יש למחות. ואין לחלק בין אם מת קודם עשרים, דלאחר מיתה נענש על כל מעשיו אפילו משהגיע לעונת הפעוטות כשכבר יודע שהוא עבירה, ומה שאמרו שאין בית דין של מעלה מענישים עד גיל עשרים היינו כאשר הם חיים, ועי' לעיל (סי' קפה ס"ד סק"?) ועי' (בתשו' חות יאיר בהשמטות דף קנ"ו / סי' קס"ו) ובתשו' תפארת צבי חלק או"ח סי' ה' אות ו' (פ"ת)²⁷.

(יח) אבל לא נהגו להתפלל בשבת וי"ט - וכן בכל יום בבקר שאומרים הלל (ב"מ), וכן בימים נוראים אסור, מיהו היכא דליכא דעדיף מיניה מותר (ש"ך), אע"פ שאין אבל מתפלל בימים נוראים מ"מ מותר להתפלל בימי הסליחות ועשרת ימי תשובה, דלענין זה אינם נקראים ימים נוראים, ויש מתירים להתפלל בשבת וי"ט (פ"ת).

(יט) רק י"א חודש - עי' לעיל (סי' רמ ס"ט סק"?) [ט"ז].

(כ) כדי שלא יעשו - מי שיודע באביו ואמו שהיו רשעים מאותם שנידונים י"ב חודש ראוי ומחויב שיאמר קדיש י"ב חודש (פ"ת).

(כא) אף על פי שלא שמעו - ר"ל אפ"ה אין מונין השלשים לענין תפלה כי אם מיום הקבורה (ב"מ).

(כב) שנהרג בידי עובדי כוכבים - פי' דאז יש לו כפרה ע"י ההריגה, אבל מת על מטתו לא, עי' לעיל (סי' שמ ס"ה) לענין אבילות עליו וחילוק זה של מת או נהרג הוא²⁸ (ט"ז, ש"ך).

סימן שעז - דין עבדים ושפחות ומנודה שיש להם אבילות, וכו' ג' סעיפים:

(א) כהעבדים והשפחות, אין עומדין עליהם בשורה, ואין אומרים עליהם תנחומי אבלים, אלא אומרים לו: המקום ימלא חסרונך, כשם שאומרים לאדם על שורו וחמורו:

(ב) כיאבל מנודה, אין מברין אותו ואין אומרים לו תנחומי אבלים:

(א) ואין אומרים כו' - דכל דבר שהוא משום כבוד לחיים אין עושין לאבל שהוא מנודה (ש"ך).

(ג) כימנודה שמת, מנחמים אבליו:

(ב) מנודה כו' - עיין לעיל (סי' שמה ס"ד) (ש"ך).

סימן שעח - דיני סעודת הבראה לאיש ולאשה, וכו' י"ג סעיפים:

²⁵ לא עשיתי. !!!

²⁶ לא עשיתי

²⁷ לא עשיתי.

²⁸ עי' סנהדרין מז § לא עשיתי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

- (א) כ"אבל אסור לאכול משלו בסעודה ראשונה, אבל בשניה מותר, כ"אפילו ביום ראשון. לומצה על שכניו שיאכילוהו משלהם, כדי שלא יאכל משלו. ויכול אחד להאכיל את חברו בימי אבלו, והוא יחזור גם כן ויאכילוהו בימי אבלו, לאיבלבר שלא יתנו בתחילה:
- (א) אסור לאכול משלו - אם לא שלחו לו או שהוא יחידי בעיר, אין חייב לעצור עצמו שלא לאכול כלל, אלא הכוונה דעיקר מצוה על השכנים שלא יגרמו שיצטרך לאכול משלו דאם לא ישלחו לו יהיה לו היתר לאכול משלו ע"י ההכרח (ט"ז), אפילו ביום השמועה (חת"ס).
- (ב) אבל בשניה מותר -
- (ג) שיאכילוהו משלהם - כלומר הסעודה הראשונה מצוה שיאכילוהו משלהם אבל בסעודה שניה אין כאן מצוה שהרי יכול לאכול משלו (ש"ך), וי"א דכל היום אסור (רע"א).
- (ד) בימי אבלו - פירוש אף על פי ששניהם אכלים (ש"ך).
- (ב) ל"אשה שאירעה אבל, אין לאנשים להברותה. ל"אבל נשים מברין אותה. ל"ואשה נשואה שאירעה אבל, אינה יכולה לאכול סעודה ראשונה משל בעלה. וכן מי שיש לו סופר או שכיר, אם אוכל בשכרו ואירעו אבל, לא יאכל סעודה ראשונה משל בעל הבית. אבל מי שזן עני או יתום או לבנו ובתו, בלא תנאי, ואירעם אבל, יכולים לאכול סעודה ראשונה משל בעל הבית:
- (ה) ואשה נשואה כו' - דכיון שחייב במזונותיה, זה כאילו משלה (ש"ך).
- (ג) ל"האם רצה האבל שלא לאכול ביום הראשון, מותר לאכול משלו אפילו סעודה ראשונה. הגה: ל"וכן אם לא הצרכו ביום ראשון שנמשך עד הלילה, מותר לאכול כלילה משלו, ואין ל"כך הצרכה:
- (ו) אם רצה כו' - אם רצה האבל להתענות באותו היום מותר (ש"ך)
- (ז) מותר לאכול - ביום שני או כלילה שאחר יום ראשון משלו אפילו סעודה ראשונה (ש"ך).
- (ח) מותר לאכול כלילה - מי שקבר מתו סמוך לערב מותר לאכול כלילה משלו אף על פי שהיא סעודה ראשונה כיון שהיא ביום שני (פ"ת).
- (ט) וא"צ הבראה - מי שמת לו מת וקבר אותו כלילה מברין אותו ואם לא אכל כלילה מברין אותו ביום שאחריו ודוקא בנדחה יום הראשון אמר הרמ"א דא"צ הבראה כלילה (פ"ת).
- (ד) ל"היו נוהגים להתענות ביום מיתת החכמים:
- (ה) מי שנקבר בערב שבת סמוך לחשכה קודם ביה"ש, ל"יש מי שאומר שמברין אותו אז. ולי נראה דכיון שאינו חובה טוב שלא להברותו אז, מפני כבוד השבת, וכן נוהגין:
- (ו) ל"אין מברין על הקטן אא"כ הוא בן שלשים יום שלימים, או קים ליה ביה שכלו לו חדשיו:
- (ז) מבריצין ומכבדין בבית האבל, ומדיחין קערות, כוסות וצלוחיות וקיתונות, ואין מביאין שם לא בשמים ולא מוגמר, כ"אבל מביאים אותם בבית שהמת שם ואין מברכים עליהם. כ"ואין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל, אלא יושבין ודוממים:
- (י) בבית שהמת שם - להעביר הסרחון (ט"ז).
- (ח) מ"כיון שנקבר המת, מותר לאכול בשר ולשתות יין מעט בתוך הסעודה כדי לשרות אכילה שבמעיו אבל לא לרוות:
- (יא) כיון שנקבר כו' - אבל קודם קבורה אסור בבשר ויין דהוי אונן וכלדעיל (סי' שמא ס"ס) (ש"ך).
- (ט) מ"מקום שנהגו להברות בבשר ויין ומיני מטעמים עושים. ומברין תחילה בבצים או בתבשיל של עדשים, וזכר לאבילות, ואח"כ אוכלים כל צרכם:
- (יב) בבצים כו' - שאין להם פה כמו אבל שאין לו פה (ש"ך), ולא יקלוף האבל עצמו הביצים דנראה כרעבתן (רע"א).
- (י) מ"האין לאכול עם האבל כל כך בני אדם שיתחלקו לשני מקומות:
- (יג) אין לאכול כו' - דהוי כסעודת מריעות שיש בה שמחה (ש"ך).

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

(יא) מ'היכא שצריך למנות שבעה אחר הרגל, וכן אם שמע שמועה בשבת, צריך להברותו הבראה ראשונה שבימי אבלות. מ'ו"א שכן שד"ח יוס' ראשון אין מצדק אותו, וכן נוהגים, ואפילו היכא דעולה לו למנן ז' כגון במקומות שעושין שני ימים, ששני עולה:

(יד) היכא כו' - כלומר ואפי' במקום שעושין ב' י"ט שהשני עולה למנן ז' וכמו שנתבאר באו"ח (סי' תקמ"ב) ולקמן (סי' שצ"ג) יש להברותו ביום ז' שהרי שייך ביה אבילות כיון דעולה למנן ז' (ש"ך).

(טו) אם שמע שמועה בשבת - עי' לקמן (סי' שצ"ג) דמברין בשבת (ש"ך).
(יב) מ'אין מברין על שמועה רחוקה:

(יג) מ'פריס (פירוש בוצע לחם לברך המוציא) מנחם גדול דבהון, ובשבת פריס כאורחיה:

סימן שעט - דין ברכת המזון בבית האבל, ובו ה' סעיפים:

(א) כשמברכין ברכת המזון בבית האבל, אומר ברכה רביעית כנוסח זו: בא"י אלהינו מלך העולם האל אבינו מלכנו בוראנו גואלנו קדושנו קדוש יעקב המלך החי הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת שופט בצדק וכו'. הגה: לוקח נפשות צמטט שליט צעולמו לעשות צו כלאנו כי כל דרכיו צמטט ואנחנו עמו ועבדיו וכל אנחנו חייבים לטובות לו ולזכרו גודל פלאות ישראלי הוא יגדור הפרעה הזאת מעלינו ומעל אצל זה לחיים ולשלום:

(א) בהמ"ז - מה שנהגו לתת כוס של בהמ"ז לאבל אין לו מקור, וזה דוקא בשבעת ימי אבלו משא"כ בשאר הימים של י"ב חדש אין לו דין קדימה לענין זה, ועי' לעיל (סי' שעה סק"ג) (פ"ת).

(ב) קדושנו קדוש יעקב - רוענו רועה ישראל המלך הטוב והמטיב לכל, אל שבכל יום ויום הוא הטיב הוא מטיב הוא ייטיב לנו המלך "החי" הטוב והמטיב "אל אמת דיין אמת" כו', דצריך לומר הברכה מתחלה כתיקון חכמים (ש"ך).

(ג) ומעל אבל זה לחיים ולשלום - הוא גמלנו כו' וכל טוב וכו' אל יחסרנו הרחמן הוא כו' (ש"ך).

(ב) יש מוסיפים בברכה שלישית: נחם ה' אלהינו את אבלי ירושלים ואת האבלים המתאבלים באבל הזה, נחמם מאבלם ושמחם מינוגם, כאמור: כאיש אשר אמו תנחמנו (ישעיה סו, יג) וכו' בא"י מנחם ציון בבנין ירושלים:

(ד) כאיש אשר אמו תנחמנו - כן אנכי אנחמכם ובירושלים תנחמו בא"י כו' (ש"ך).

(ה) מנחם ציון בבנין ירושלים - אבל אין לומר מנחם אבלים ובונה ירושלים דאין חותמים בשתים, אבל מנחם ציון ובונה ירושלים כולו חדא מילתא היא (ש"ך).

(ג) יש אומרים בברכת זימון: נברך מנחם אבלים שאכלנו משלו:

(ד) בשבת, אם בירך ביחיד, או בג' אבלים, מברך כדרך שמברך בחול, דצינעא הוא. ואם אכלו אחרים עמו וברכו, אין מזכירין מעין המאורע, דכיון דאיכא אחרים לאו צינעא הוא:

(ו) לאו צינעא הוא - ואין אבילות דבפרהסיא נוהג בשבת כדלקמן (סי' ת"ס) (ש"ך).

(ה) אבל מצטרף לתפלה ולזימון, בין לג' בין לעשרה:

(ז) אבל מצטרף כו' - סעודה ראשונה שמברין את האבל שאסור לאכלה משלו, אין האבל מצטרף בברכת המזון (ש"ך), אבל אין מצרפין אותו לעשרה, אבל לזימון של שלשה מצטרף (דג"מ).

סימן שפ - דברים שהאבל אסור בהם, ובו כ"ה סעיפים:

(א) יאלו דברים שהאבל אסור בהם: במלאכה, ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה, ואסור לקרות בתורה, ואסור בשאלת שלום ובכביסה, וחייב בעטיפת הראש ובכפיית המטה, כל שבעה, ואסור להניח תפילין ביום הראשון, ואסור בגיהוץ ובתספורת ושמחה ואיחוי קרע כל ל' יום (פ"ק דנזיר נ"ה) נהגין צין ציוס צין צלילה: @NO MB@

(ב) נ"מלאכה כיצד, כל ג' ימים הראשונים אסור במלאכה, אפילו עני המתפרנס מן הצדקה. מכאן ואילך, נ"אם הוא עני ואין לו מה יאכל, עושה בצינעא בתוך ביתו, ואשה טוהה בפלך בתוך ביתה, אבל אמרו חכמים: תבא מארה לשכיניו שהצריכוהו לכך. י"נלמדך

Commented [O9]: א הבנתי

Commented [O10]: ולא נשמע בעולם שום פרצה פה ומצפץ - לא הבנתי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

שמות לכתוב בחול המועד, כך מותר לכתוב בימי אכלו. אכל לא בענין אחר:

- (א) ואשה טווה בפלך בתוך ביתה - פירוש אין מתירין לה אלא מלאכה של צינעה ושל עראי כגון להיות טווה בפלך בתוך ביתה ואם אינה מספקת בזה עושה אומנות שלה בצינעה תוך ביתה (ש"ך).
- (ב) כדרך שמותר לכתוב בחוה"מ כו' - כמו שנתבאר באו"ח (סי' תקמה ס"ו?)²⁹ (ש"ך).
- (ג) נ"כשם שהוא אסור בעשיית מלאכה, כך הוא אסור לישא וליתן בסחורה ולילך ממדינה למדינה, בסחורה: @NO MB@
- (ד) נ"אפילו דבר האבד, אסור האבל לעשות, נ"בין הוא בין עבדיו ושפחותיו ובניו ובנותיו שמעשה ידיהם שלו:
- (ג) ובניו ובנותיו כו' - פירוש אפי' הם גדולים אם סמוכים על שלחנו, וכל שכן קטנים כשסמוכים על שלחנו. אבל אם אינם סמוכים על שלחנו, אפי' קטנים מעשה ידיהם לעצמן, כמו שנתבאר בחו"מ (סי' ער ס"ב)³⁰ (ש"ך).
- (ה) אסור לעשות מלאכתו ע"י אחרים (אפי' עוזל כוכנים), אלא אם כן הוא דבר האבד, שדבר האבד מותר לאבל לעשות ע"י אחרים. אפילו דבר האסור במועד משום טירחא, מותר, ואפילו הוא מעשה אומן. הגה: וי"א לאס לא יוכל לעשות ע"י אחרים, והוא דבר האכל, מותר לעשות האכל בעצמו. ולאחר שפסק ימים הראשונים י"א להקל, ואפילו תוך ג' והוא הפסד מרובה:
- (ד) דבר האבד - אפשר להתיר להשכיר סוסיו בכדי להאכילם שזה דבר האבד. דבר האבד אפילו לאחר, מותר האבל לעשות, לפיכך מותר רופא לילך בתוך שבעה. ואם שלח חולה גדול לאחד שיבא אליו והוא אבד מותר לילך (פ"ת).
- (ה) ואפי' כו' - דדוקא במועד אסור דברים של טורח מפני כבוד המועד, אבל באבל שעושה ע"י אחרים מאי איכפת לן בטורח דאחרים (ש"ך).
- (ו) מותר לעשות האבל בעצמו - אפילו הוא דבר שיש בו טירחא ומעשה אומן (ש"ך).
- (ז) לעשות כו' - מיהו יעשה בצינעה (ש"ך).
- (ו) פרקמטיא שלו, בדבר האבד, שאם לא ימכור יפסיד מהקרן, נמכרת על ידי אחרים. אבל אם לא יפסיד מהקרן, אלא שאם ימכרנה עתה ירויח בה יותר משאם ימכרנה אח"כ, אסור. ומ"מ אם שיירות או ספינות באו, או שהם מבקשים לצאת, ומוכרים בזול או לוקחים ביוקר, מותר למכור ולקנות ע"י אחרים, אפילו שלא לצורך תשמישו, אלא לעשות סחורה להשתכר:
- (ח) בדבר האבד - ה"ה אם יש דבר האבד להקונה אם לא יקנה מותר למכור לו ע"י אחר ואפשר אפילו ע"י עצמו (פ"ת).
- (ט) ומ"מ אם שיירות או ספינות כו' - כיון שהוא דבר שאינו מצוי (ש"ך), וזה לא מהני אלא במשא ומתן אבל אם נזדמן לו איזה מלאכה אפילו אפשר להשתכר הרבה אסור אך אם אירע זה בליל ז' אפשר להתיר שיש אומרים מקצת לילה ככולו (פ"ת).
- (ז) להלוות לעובדי כוכבים ברבית, לאותם שרגילים ללוות ממנו, מותר להלוות להם ע"י אחרים, משום דהוי דבר האבד:
- (י) משום דהוי דבר האבד - שאם לא ילוה להם ילכו לאחרים וילוו להם וירגילום לבא אצלם ואיכא פסידא (ש"ך).
- (ח) אי מסיק זווי באינשי והאידינא משכח להו, ובתר הכי לא משכח להו, שרי לשדורי עליהו:
- (יא) לשדורי עליהו - כלומר לשלוח אחרים שיתבעו מהם דה"ל דבר האבד (ש"ך).
- (ט) אם יש לו דין על אדם, אינו תובע כל ז' ואם הוא דבר האבד, כגון שביקש לילך למדינת הים, או שעדיין חולים, עושה מורשה ודן עמו:
- (יב) שעדיין חולים - וירא שמא ימותו (ש"ך).
- (י) כל הדברים שהתירו במועד משום צורך המועד, כולם אסורים באבל, אפילו על ידי אחרים:

²⁹ לא עשיתי

³⁰ לא עשיתי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

(יג) כל הדברים כו' - כלומר כל הדברים שלא התירו במועד משום דבר האבד וכה"ג אלא משום צורך המועד כולם אסורים באבל³¹ (ש"ך).

(יא) אבל ששדהו ביד אחרים באריסות או בחכירות או בקבלנות, הרי אלו עובדין כדרכן בימי האבל של בעל השדה, ואפילו נשלם זמן חכירותם קודם ונשארו בשדה כמו שהיו:

(יד) באריסות כו' - אריסות היינו לשליש ולרביע. חכירות, שנותן לו סכום מפירות השדה בין עושה מעט או הרבה. וקבלנות שנותן לו מעות סכום ידוע (ש"ך).

(יב) אם האבל הוא אריס בשדה של אחרים, לא יעבוד הוא בעצמו, אבל על ידי אחרים מותר:

(טו) אבל על ידי אחרים מותר - שאין זה נקרא מלאכת האבל אלא מלאכת בעל השדה (ש"ך).

(יג) אם יש שכיר יום שעובד שדה האבל, אפילו בעיר אחרת, לא יעשה:

(טז) לא יעשה - כיון שאינו אצלו באריסות או בחכירות ובקבלנות (ש"ך).

(יד) אם יש לאבל חמור או ספינה מוחכר או [מושכר] (מושכן) ביד אחר, הרי זה לא יעשה בימי אבלו של בעל החמור והספינה, אם לא ששכרו קודם שהתחיל האבלות ועדיין לא בלה הזמן. אבל אם בלה הזמן, אסור:

(יז) מוחכר או מושכר כצ"ל - ומוחכר שייך בפירות ושכירות במעות (ש"ך).

(טו) אם היה החמור והספינה ביד אחרים, למחצה, לשליש ולרביע, יש מתירים ויש אוסרים:

(יח) ויש אוסרים - דדוקא בקרקע מותר שכן קרקע עומדת לאריסות, משא"כ הכא (ש"ך).

(טז) אם האבל מושכר לאחר, לא יעשה מלאכה בימי אבלו. (אצל ע"י אחרים, שרי):

(יט) אבל על ידי אחרים שרי - אפילו אינו דבר האבד, וההוא יקח השכר מן הבעלים שהרי אין עיקר המלאכה שלו (ש"ך).

(יז) היתה מלאכת אחרים בידו, אפילו בדבר תלוש, כגון לארונג, בין בקבלנות בין שלא בקבלנות, לא יעשה. הגה: ואם הוא דבר האבד, יעשה על ידי אחרים. מותר לקבל מלאכה בימי אבלו לעשות אח"כ, וכללל שלל יסקול ולא ימדוד כדך שחול עושה צא"ר פעמים:

(כ) אפילו בדבר תלוש - שיכול לעשותו בצניעה וכל שכן דבר מחובר שאינו יכול לעשותו אלא בפרהסיא (ש"ך).

(כא) ואם הוא דבר האבד כו' - י"א אפילו אינו דבר האבד מותר לעשות ע"י אחרים כיון שעיקר המלאכה אינו שלו ועיקר בדעת הרמ"א דדוקא התם (סט"ז) שהוא מושכר לחדש או לחדשים שרי משא"כ כאן ולפי מ"ש (סק"ט) דבהוא עצמו מושכר אסור ע"י אחרים אם לא בדבר האבד א"כ כל שכן הכא (ש"ך).

(יח) היתה מלאכתו ביד אחרים, בקבלנות בדבר תלוש, בביתו, לא יעשו. בבית אחרים, יעשו. (וכללל שקבלו המלאכה קודם שנעשה אצל):

(כב) היתה מלאכתו כו' - מכאן יש ללמוד שאם היה לאבל מלמד או סופר או פועל שלא יעשה בביתו (ש"ך).

(יט) היה לו בנין ביד אחרים, בקבלנות, בחול או בחול המועד לא יעשה, אפילו הוא חוץ לתחום העיר. ואם אלו הקבלנים עובדי כוכבים, מותרים לבנותו בשבת ויו"ט שחלו בימי האבל, אם הוא חוץ לתחום העיר ואין עיר אחרת שבה ישראל בתוך תחום של אותו בית:

(כג) לא יעשו אפי' הוא חוץ לתחום העיר - ואפי' מסרה להם קודם האבל או קודם חול המועד אסור מפני מראית העין, שכיון שיוכלו בני אדם ללכת שם ויראו המלאכה יאמרו, ראה זה שמסר מלאכתו לאחרים בימי האבל או בחול המועד ולא ידעו שקבלוהו קודם לכן (ש"ך).

(כד) אם הוא חוץ לתחום כו' - ואין לגזור משום חשד, שאין בני העיר מצויים שם שבינו שמלאכת אבל או של ישראל היא (ש"ך).

(כ) אם קבלו אחרים לחרוש ולזרוע שדהו, י"א שמותרין לחרוש ולזרוע בימי אבלו של בעל השדה, ויש מי שאוסר: @NO MB

(כא) שני שותפים חנוונים שאירע אבל לאחד מהם, נועלים חנותם, שלא יעשה השותף

[O11] Commented: ו
ההוא היא תיקון
שלי

[O12] Commented: ה
סברו נצרך?
ובפרט בענין
בהמתו

³¹ עי' אר"ח &

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

בפרהסיא, אבל יכול לעשות בצינעא בתוך ביתו, אפילו בעסק השותפות. ואם האבל אדם חשוב, והשותפות נקרא על שמו, שאפילו אם יעשהו בצינעא בתוך ביתו ידוע שיש לאבל חלק בו, אסור לשני לעשות אפילו בתוך ביתו:

(כה) בפרהסיא כו' – קשה על המחבר, שמדבריו בב"י צ"ל שאסורה בצינעא כמו בפרהסיא, וע' בתשו' מהרש"ל סימן ס"ז³²: (ש"ך), ועיקר שגם בצינעא אסורה, אבל שני אנשים שלכל א' מהם יש שור א' שאין ראוי לחרוש לבדו, ועשו שותפות לחרוש כל א' שדהו בשניהם, וכשאירעו האבל, מותר לשני לעבוד כל ז' ימים, ואחר כך האבל יקח ז' ימים אחר כך (פ"ת).

(כו) שם - נהגו בעיר א' שאונן מוכר חנותו בסחורות לאחד ממיודעיו והוא נושא ונותן כל ימי האבל ואח"כ חוזר ומוכרו לבעלים הראשונים. אם היו שותפים ואחד מקרובי השיתוף גוסס ציוו לשלוח ע"י אחד מנאמני הקהלה שמבטל השותפות ואינו רוצה להיות עוד שותף עמו ועי"ז התירו לזה השותף לעסוק במו"מ כל ימי האבל והזהירו שלא יגיע לזה האבל שום ריוח מהמו"מ של ימי האבל. ואם אח"כ נהגו בו טובת עין ומבליעו בחשבון אין בכך כלום. והוראה זו נכונה שהרי מוכר שלו בשעה שעדיין הקרוב חי כו' אבל בנ"ד כשזה עומד בחנותו, יאמרו שכירו הוא, אפילו ידעו שמכר ע"י נאמני הקהלה, הוא בעיניהם כרמאות והערמה בעלמא והוא אונן ואינו יכול לענות אמן על ברכה ומי יתיר למכור סחורתו כו' (עי' רמ"א לעיל סי' שמא ס"ה). אמנם יש ללמוד קצת זכות על המתירים דעל הרוב לא יכלו להתבטל מסחורתם כל ז' ימי האבל וממציאים להם היתר אחר ג' ימים ואומרים שהוא דבר אבד כשיירא עוברת ואין לו במה להתפרנס וכדומה ע"כ בחרו הרע במיעוטו לבטל קצת בשעת אנינות שכן יש מחלוקת בזה ולסמוך על המיקל באבל שיעמוד אחר בחנותו ע"י הערמת מכירה לאחר ועי"ז יהיה פנוי להתאבל ימי אבלו כדינו כו' ואם כי אין דעתי נוחה מהמקילין מ"מ אין למחות בכח ומוטב שיהיו שוגגים (פ"ת).

(כז) (ו) בתוך ביתו - אפילו אם התנו מתחלה ביניהם שאם יקרה אבל לאחד מהם יתעסק השותף האחר בעסק השותפות ויטול כל שכר השבוע ההוא והשותף האחר יטול שכר שבוע אחר כנגדו, אסור, דכיון דמשום מראית עין נגעו בה, אפילו התנו מתחלה לא מהני שכולם לא יודעים שהתנו מתחלה ואף דבאיסור שבת אשכחן בעובד כוכבים וישראל שותפין דבכה"ג שרי ולא חששו למראית עין שאני התם שהוא דבר ההוה בכל שבת, אז אנשים יאמרו, בודאי התנו אבל בציור זו לא סברי אינשי לומר שהתנו (פ"ת).

(כח) כבוד הבית, הדחת כוסות והצעת המטות, אין בהם משום מלאכה לאבל. וכן מותר לאשה לאפות ולבשל בימי אבלה (כל סאריך לה, אצל מה שאינו כריך לה אסור). וכן אשה המשרתת בבית בעל הבית אחד, ואירעה אבל, מותרת לאפות ולבשל ולעשות שאר צרכי הבית, בין שהיא משרתת בחנם בין בשכר:

(כח) הצריך לה עי' (בתשו' מהר"ם בר ברוך דפוס פראג סי' ק') מ"ש בזה (פ"ת)³³. (כט) וכן אשה המשרתת כו' – עי' לעיל סט"ז שאם האבל מושכר לאחרים אסור לעשות מלאכה בימי אבלו, ויש לחלק ששם מיירי במלאכה גמורה שאסור לאבל בכל גווני, משא"כ במלאכת צרכי הבית דמותר לאשה עצמה, על כן מותר אפי' למשרתת. אבל על כל פנים לא תעשה המשרתת מלאכה שאינו לצורך הבית אלא להרויח, וכ"ש שלא תצא מן הבית כדין אבל, וכן שמש בית הכנסת אסור לו לצאת מביתו לשמש בצרכי הקהל. אבל מותר להקיצו דם. אבל שעושה מלאכה מנדין אותו (ט"ז), וי"א בשמש בהכ"נ שאירעו אבל רשאי לילך לבהכ"נ בערב שבת ימי אבלו להכין הנרות ולהדליקן ולעשות שאר צרכי בית הכנסת כדרכו (פ"ת).

(כג) ההולך ממקום למקום לסחורה, ושמע שמועה קרובה, אם יכול למעט שלא לעשות שום עסק באותה העיר, מוטב. ואם לאו, שאם לא יקנה באותה העיר לא ימצא, יקנה לצורך הדרך דברים שיש בהם חיי נפש: @NO MB@

(כד) על כל המתים, רצה למעט בעסק סחורה המותרת לו, כגון דבר האבד, ימעט. רצה, אינו ממעט. על אביו ואמו, ימעט: @NO MB@

(כה) על כל המתים אסור עד ל' יום לילך בסחורה למרחוק, דאיכא פרסום גדול ודומה

Commented [O13]: מותר לשני לעבוד כל ז' ימים, ואחר כך האבל יקח ז' ימים אחר כך

³² לא עשיתי

³³ לא עשיתי

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

לשמחה שהולך בשיירא גדולה ושמחים הרבה בדרך. באביו ואמו, עד שיגיעו בו חביריו ויאמרו: לך עמנו: @NO MB@

סימן שפא – איסור רחיצה וסיכה לאבל, ובו ו' סעיפים:

(א) רחיצה כיצד, אסור לרחוץ כל גופו, אפילו בצונן. אבל פניו ידיו ורגליו, בחמין, אסור. בצונן, מותר. ואם היה מלוכלך מטיט וצואה, רוחץ בדרכו ואינו חושש. הגה: וכל זה מדינא אינו אסור רק שצעה, אבל אח"כ מותר נרחיצה, אלא שנהגו האידנא לאסור (כל) רחיצה כל ל' יום. ואפילו לחוף הראש אסור. ואין לשנות המנהג, כי מנהג קדום הוא ונתייחס על פי ותיקין:

(א) בחמין אסור – גם בפושרין אסור כל שנתחמם אצל האור משום לא פלוג וגם אין דרך לרחוץ בחמין יותר מדאי וכשאסרו רחיצת חמין פושרין אסור (פ"ת).

(ב) אלא שנהגו האידנא לאסור רחיצה כל שלשים יום – דחיישין דילמא אתא למסרק רישיה דאסור כל שלשים, וא"כ לדידן דשרי לסרוק ראשו כדלקמן (סי' שצ"ס?) מותר לרחוץ וי"א הטעם דאסרו משום תספורת כי כן דרך הנכנס במרחץ לגלח שערו ראשו (ט"ז), לאסור רחיצה כל ל' כו' – כצ"ל ו"כל רחיצה" היא טעות, וצ"ל "רחיצה", דרחיצה בצונן מותרת (ש"ך), ירא שמים יחוש לאסור לעצמו אף בצונן רחיצה כל גופו אבל לאחרים יש להורות להקל, ודוקא בע"ש דאיכא צורך מצוה קצת, אבל רחיצה של תענוג בנהרות יש לאסור. ואם פגע הרגל של פסח או סוכות בתוך שבעה שאז לא בטל ממנו גזירת שלשים כדלקמן סי' שצ"ט מותר לרחוץ בחוה"מ דלא שייך גזירה דתספורת אלא צ"ל למה לא אסרו רחיצה על אביו ואמו אף לאחר שלשים כל זמן שאסור לגלח דהיינו עד שיגיעו בו חביריו כדלקמן (סי' שצ"ס) (פ"ת).

(ב) סיכה כיצד, אסור לסוך אפי' כל שהוא, אם מכויין לתענוג, אבל אם הוא להעביר הוזהמא מותר. וא"צ לומר משום רפואה, כגון שיש לו חטטין בראשו: @NO MB@

(ג) יולדת אבלה שצריכה לרחוץ, מותר. וכן מאן דאית ליה ערבוביא ברישיה, מותר לחוף ראשו בחמין, דלא גרע מאסמנים (פי' קר הנוף ומצונן), שמותר לרחוץ כל גופו. ולא כל מי שאמר: אסמנים אני, מתירין לו, אלא דוקא שהוא ידוע שהוא אסמנים ומתנהג בנקיות, ואם לא ירחץ יצטער הרבה ויבא לידי מחוש:

(ג) שצריכה לרחוץ מותר – אפילו ביום ראשון מיהו אם אין לה צורך כל כך, יש להחמיר ביום ראשון (ש"ך).

(ד) ערבוביא ברישיה – כ"ש מי שיש לו ערבוביא במנא [קנינים בבגדיו] שרי בכיבוס (פ"ת).

(ד) מי שתכפוהו אביליו, שאירעו שני אבילות זה אחר זה, מותר לרחוץ כל גופו בצונן: @NO MB@

(ה) נדה שנזדמנה זמן טבילתה בימי אבלה, אינה טובלת. הגה: וכל שכן שאינה רוחצת ללבוש לבנים. אבל מיד אחר ז', אף על פי שנהגו לאסור נרחיצה כל ל', מ"מ היא מותרת רק שתשנה רחיצה קצת (א"ז בסוף הלכות אכל), וחלוק לבן תלבוש וסדין לבן תלבוש, שלא תצא לידי ספק (תשובת מהרי"ל סימן ט"ו):

(ה) וכ"ש שאינה רוחצת ללבוש לבנים כו' – אסור בתשמיש המטה ואסור לטבול טבילת מצוה ביוה"כ ותשעה באב, וכן בז' ימי אבילות, אבל תוך ל' שרי לטבול ולשמש ואפי' לרחוץ כדי ללבן, רק שתשנה הרחיצה קצת, אבל חלוק לבן ודאי תלביש וסדין לבן ודאי תציע שלא תבוא לידי ספק, מש"כ "אבל חלוק לבן כו'" מדבר גם על תוך ז', שתוך ז' שרי לרחוץ רק שתשנה הרחיצה קצת כו', וקשה על הרמ"א, שזה איננו רחיצה של תענוג, וזה שאסור רחיצה של טבילה היינו שהיא ללא צורך כיון שאסורה בתשמיש, ועיקר דגם רמ"א לא נתכוין כאן לדחות לבישת הליבון לגמרי עד אחר ז' ועי' דבריו לעיל (סי' קצו ס"ג) דאפילו לא רחצה רק פניה של מטה מספיק ובשעת הדחק מספיק אפילו בלא רחיצה כלל רק שהחלוק נקי כו' (ט"ז), ולמעשה אין לה לרחוץ ללבישת ליבון אלא שתרחץ פניה של מטה ותלבוש חלוק נקי לא לבן ממש ותספור שבעה נקיים (ט"ז, ש"ך), והמחמיר בזה לדחות לבישת הליבון לגמרי הוא מן המתמיהים, בעל ברית תוך ל' יום של אביו ומותר לרחץ בלילה שלפני המילה דהוה כרגל אצלו וחומרא בעלמא נהגו אבותינו ברחיצה (ט"ז).

(ו) אשה לא תכחול ולא תפרקם בימי אבלה, שכל אלו אסורים ברחיצה. ואשת איש אינה

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

אסורה אלא תוך שבעה, אבל אחר ז' מותרת בכל, כדי שלא תתנגה על בעלה. כלה שאירעה אבל תוך שלשים יום לחופתה, מותרת להתקשט אפילו תוך ז'. בוגרת שאירעה אבל, כיון שעומדת לינשא, מותרת בכיחול ופירקום אבל אסורה ברחיצת חמין כל גופה. נערה אבלה, אסורה אפילו בכיחול ופירקום:

- (ו) שכל אלו אסורים כרחיצה - בכ"ף כצ"ל מיהו לענין זה חמור מרחיצה שאסור אחר ז' אם לא באשת איש ורחיצה שרי מדינא לאחר ז' כדלעיל סעיף א' (ש"ך).
(ז) ברחיצת חמין כל גופה - ט"ס יש כאן וצ"ל אסורה ברחיצת חמין וכל גופה בצונן (פ"ת).

סימן שפב - איסור נעילת הסנדל לאבל, ובו ה' סעיפים:

- (א) (אבל) אסור בנעילת הסנדל, דוקא של עור. אבל באנפליא של בגד או של גמי או של שער או של עץ, מותר, שאין מנעל אלא של עור. ואם הוא של עץ ומחופה עור, אסור: (א) ומחופה עור - במקום דריסת הרגל (ערוך לחם)³⁴.
(ב) חיה מותרת לנעול כל ל' יום, מפני שהצננה קשה לה:
(ב) חיה כו' - וה"ה חולה ומי שיש לו מכה ברגלו כדאיתא באו"ח (סי' תריד ס"ג) (ש"ך).
(ג) כל אדם מותר לנעול במקום שיש סכנת עקרב - אם הולך לפני השר ויש הקפדה עליו אם ילך בלא מנעלים יתן עפר במנעליו וילך, הוא הדין במקום סכנה ובכל מקום שצריך לילך במנעלים יעשה כן (ט"ז).
(ד) אבל ומנודה שהיו מהלכים בדרך, מותרים בנעילת הסנדל, וכשיגיעו לעיר, חולצין. ויש מי שאומר שאם היא עיר שרובה עובדי כוכבים, אין חולצין עד שיכנסו לרחוב היהודים:
(ד) ויש מי שאומר כו' - עי' רמ"א (או"ח סי' תקנד ס"ז) שכן נהגו (ש"ך).
(ה) אם צריך לחלוץ מנעל בבית הקברות אחר שנקבר המת, נתבאר בסימן שע"ה. הגה: י"א שצריך לילך יחף מזית הקצרות לזיתו אם מת אצלו או אמו, ולא ראיתי נוהגין כן:
(ה) ולא ראיתי נוהגים כן - משום רשעת העובדי כוכבים, מיהו היכא דליכא חשש דרשעת העובדי כוכבים יש לחלוץ מיד בבית הקברות כדלעיל (סי' שעה ס"א? וסי' שעו ס"ד) (ש"ך).

סימן שפג - איסור תשמיש המטה לאבל, ובו ב' סעיפים:

- (א) אבל אסור בתשמיש המטה, אבל בשאר דבר קורבה מותר, אפילו בזוגית הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו, בין באבילות ידיה בין באבילות דידה. (אצל חזקוני ונשק יס' להחמיר). ומותרת לאכול עמו בקערה. ומותרת לישן עמו הוא בבגדו והיא בבגדה. ומיהו משום לך לך אמרינן נזירא יש להחמיר שלא ישן (עמה) במטה כלל:
(א) בין באבילות ידיה כו' - אפילו באבילות דידה דאיכא למיחש יותר הואיל והוא אינו אבל דהכל ממנו ולא ממנה, וי"א אדרבה באבילות ידיה איכא למיחש יותר דאם יצרו מתגבר עליו נשמעת לו דכיון דאינה אבלה (ש"ך).
(ב) הוא בבגדו כו' - אבל בלא בגדים אסור אפי' סינר מפסיק אפילו בשבת ורגל (ש"ך).
(ב) במה דברים אמורים, בשאר אבלות. אבל אם מת אביו של חתן או אמה של כלה, שמכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובוועל בעילת מצוה ופורש ונוהגים ז' ימי המשתה ואח"כ שבעת ימי אבלות, אסור להתייחד עמה כל י"ד יום, אלא הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים, כדאיתא בסימן שמ"ב. אבל אם כנס לחופה והתחילו ימי המשתה שלו, ואח"כ מת לו מת, מותר להתייחד עמה כמו בשאר אבלות, והוא שבעל. אבל אם לא בעל, אסור להתייחד עמה כל ימי האבל, בין בחול בין בשבת:
(ג) אבל אם מת כו' - דכיון שהקילו לו רבנן והתירו לו לנהוג ז' ימי המשתה תחלה חיישינן דאתי לזלזולי ביה, אבל אם כנס כבר לחופה כו' ליכא למיחש דאתי לזלזולי, שהרי לא הקילו לו כלום, שקדמו להן ימי החופה. וכן מי שאירעו אבל ברגל מותר לו

³⁴ לבדוק מ"ב תריד

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

להתייחד כמ"ש הרמ"א (סי' שצט ס"ב) שהרי לא הקילו לו שום דבר אלא הרגל מעצמו הוא שנקבע וגם לית ביה אפושי שמחה כל כך כמו חתן (ש"ך).

סימן שפד – האבל אסור בתלמוד תורה, ובו ה' סעיפים:

(א) אבל, כל שבעה ימים אסור לקרות בתורה, נביאים וכתובים, משנה, גמרא, הלכות ואגדות. ואם רבים צריכים לו להתלמד, מותר, ובלבד שלא יעמיד תורגמן אלא יאמר לאחר, והאחר לתורגמן, ותורגמן ישמיע לרבים. הגה: או ידוּש צעמנו. ויכול לפסוק איסור והיחזק ליחיד השואל אותו, אם אין אחר חלף הוא, וצריכין לו. אבל אסור לומר הלכה לתלמידיו, וכן נוהגין, אף על פי שיש מקילין:

(א) אסור לקרות בתורה – דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב (ש"ך), וי"א הטעם הוא מפני שיכול ללמוד דברים הרעים שבירמיה והלכות אבילות ולכן ברגל שאסור ללמוד דברים כאלה מותר ללמוד כל דבר דאינו נכון לישיב בטל. וצ"ע דהא לקמן (סי' שצט ס"ב) איתא דנוהג ברגל בדברים שבצנעא וממילא דאסור בת"ת כמ"ש בס"י ת', דת"ת הוא דבר שבצנעא. מיהו למ"ש בס"י שצ"ט שם בשם תשובת דת אש אתי שפיר³⁵. ועי' בשע"ת (או"ח סי' תקנד סק"א) בט"ב יכול לעלות לתורה ולהפטיר כיון דהוי דברים הרעים וכו"ע אסירי בתורה כמוהו (פ"ת).

(ב) ואם רבים צריכים לו להתלמד – מלמד שיכול ג"כ ללמוד ההלכה עם תלמידיו אחר ג' ימים דזה הוה בכלל רבים צריכים לו, דתינוקות של בית רבן הבל פיהם חביב מלימוד הגדולים, ואבל מותר להשתמש בתשמישי התורה כשקורין, כגון גלילה וכיוצא בה, דקריאה לחוד אסור לו (ט"ז), מלמדי תינוקות דינן כרבים צריכים לו ועוד דמלאכת האבד הוא כשהתינוקות בטלים (ש"ך).

(ב) אם האבל כהן, ואין בב"ה כהן אחר, אסור לו לעלות לקרות בתורה:

(ג) אסור לו כו' – אמנם בשבת מותר דאל"כ ה"ל אבילות דפרהסיא ואין אבילות דפרהסיא נוהג בשבת (סי' ת"ס) (ש"ך).

(ג) אם אין שם מי שיתפלל להוציא את הרבים ידי חובתו, יכול האבל להתפלל להוציאן. הגה: ומורה להתפלל (ד) שחרית וערבית במקום שמת שם, אפילו אין חזל, כי יש בזה נחת רוח לנשמה, והאכל מצטרף למנין:

(ד) ומצוה להתפלל כו' – ע"ל (סי' שע"ו ס"ג) (ש"ך), אין מתפלל בביתו אם המת קטן פחות מבן שנה (רע"א), ומכ"ש במקום שיש אבל ויש לחלק בין אבל על אביו ואמו דיש כ"ש משום אמירת קדיש ובשאר אבילים כתב לעיל דבמקום שיש אבל אין נוהגין (ב"מ), אבל בתפלתו כל שבעה לא יאמר פטום הקטורת וסדר הקרבנות המבוארים בא"ח (סי' א ס"?) וזה נלמד מדין ט' באב (סי' תקנט ס"ד) (עיין במג"א סי' נ' ס"ק א') [?], אבל מותר לומר פרשת הקרבנות, ואפילו באונן אחר הקבורה שהוא דאורייתא מותר כל שאינו אומר יה"ר (פ"ת).

(ה) והאבל מצטרף למנין – ואפי' ביום הראשון (רע"א).

(ד) אבל מותר לקרות באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה ובהלכות אבילות (ועיין בא"ח סימן תקנ"ד סעיף ז'). והני מילי בינו לבין עצמו, אבל אינו לומד עם אחרים, אלא הם יושבים ונושאים ונותנים בהלכות אבילות, ואם טעו משיבין בשפה רפה, והוא אינו שואל. והני מילי שאין רבים צריכים לו, אבל אם רבים צריכים לו, אפילו בהלכות אחרות מותר, כדאמרינן:

(ה) אבל שיש לו בנים קטנים, אין לו לבטלם מלימודם:

(ו) אין לו לבטלם – דאין אבילות לקטן כדלקמן (סי' שצו ס"?) (ש"ך).

סימן שפה – דין שאלת שלום באבל, ובו ג' סעיפים:

(א) אבל אסור בשאלת שלום. כיצד, שלשה ימים הראשונים אינו שואל בשלום כל אדם, ואם אחרים לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו, לא ישיב להם שלום אלא יודיעם שהוא אבל. מג' עד שבעה, אינו שואל, ואם אחרים לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו, משיב

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

להם. משבעה עד ל', שואל בשלום אחרים שהם שרויים בשלום, ואין אחרים שואלים בשלומם, וב"ש שמושיב למי ששואל בשלומם. לאחר ל' יום, הרי הוא כשאר כל אדם. בד"א, בשאר קרובים, אבל על אביו ואמו שואל בשלום אחר שבעה, ואין אחרים שואלים בשלומם עד אחר י"ב חדש. הגה: ומאחר שאסור שאלת שלום, כ"ס שאסור להרבות בדברים. ואם עושה לכבוד רבים, כגון שרבים באים לנחמו, מותר לומר להם: לכו לנחמכם שלום, דלכבוד רבים שרי. ויש מקילין האידנא שאלת שלום האצל לאחר ל', ואין טעם להם, אם לא שיחלקו לומר שזה מה שאנו נוהגים לא מקרי שאלת שלום שצמיחה. ועיין בא"ח סימן פ"ט:

- (א) ויש מקילין האידנא בשאלת שלום האבל - על אביו ואמו אחר ל' (ש"ך).
- (ב) אם לא שיחלקו כו' - אין זה טעם נכון דא"כ תוך ל' נמי ולא מצינו לשום פוסק שחילק בכך (ש"ך), עי' מג"א (סי' תקנד סק"א) [ש"ש שלום עליך" הוא שאלת שלום, וגם אסור לשלוח דורון שזהו בכלל שאלת שלום] (רע"א).
- (ב) המוציא את חבירו אבל בתוך ל' יום, מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומם. לאחר ל' יום, שואל בשלומם ואינו מדבר עמו תנחומים בדרכו, אלא מן הצד, שאינו מזכיר לו שם המת, אלא אומר לו: תתנחם. מתה אשתו ונשא אחרת, אינו נכנס לביתו לדבר עמו תנחומין. מצאו בשוק, אומר לו: תתנחם, בשפה רפה ובכבוד ראש. אבל אם לא נשא אחרת, מדבר עמו תנחומין עד שיעברו ג' רגלים. ועל אביו ועל אמו מדבר עמו תנחומין כל י"ב חדש. לאחר י"ב חדש מדבר עמו מן הצד:
- (ג) עד שיעברו ג' רגלים - כדלקמן (סי' שצב ס"ב) (ש"ך).
- (ג) מקום שנהגו להיות שואלים בשלום אבלים בשבת, שואלים. וכתב הרמב"ם שהאבל נותן שלום לכל אדם בשבת, שהוא מכלל דברים שבפרהסיא. הגה: ואסור לשלוח מנות לאצל על אביו ואמו כל י"ב חודש, ואפילו בשבת, במקום שנהגו שלא לשלוח בשלומם בשבת. אצל במקום שנהגו לשלוח בשלומם בשבת, גם זה שרי:
- (ד) מקום כו' - ואם במקומו נוהגים לומר, יכול לומר "איני יודע מנהג מקומכם אבל שלום עליכם כמנהג מקומי" ועיין בא"ח (סי' רפז ס"?) (ש"ך).
- (ה) ואסור לשלוח מנות - אבל תוך ל' אינו יכול להזמין לאחרים או להזמין עם אחרים וה"ה כל י"ב חדש על אביו ואמו (ט"ז), ובפורים יש מחלוקת מג"א וט"ז (או"ח סי' תרצ"ו ס"?) (גליון מהרש"א).

אמו"ק כז ע"א.

ברא"ש שם פ"ג סי' לט, תוס' כתובות ד ע"ב ד"ה עד, רמב"ם אבל פ"א ה"ב.

גשו"ת הרא"ש כלל כז סי' ח.

ד רמב"ם אבל פ"א ה"ה, מו"ק כב ע"א.

הירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה.

ורא"ש שם.

ז הגהות מיימוניות אבל פ"ז ה"ה.

ח רמב"ן תורת אדם עמו דקמח, רא"ש מו"ק פ"ג סי' מ.

ט שמחות פ"י ה"ח-ט, מרדכי מו"ק תתק, רא"ש שם סי' נו.

י מרדכי שם.

יא רמב"ם אבל פ"א ה"ג, מסכת שמחות פ"ב ה"א, מרדכי מו"ק תתקלז.

יב (מהרי"ל בתשובה כ"ג בשם י"א)

יג מהרי"ל כג.

יד (כל זו וריב"ש בשם תנחומא וספרי, ונחיי בשם מסכת כלה, וז"י בשם הזהר, וזא"ז בשם

תנא דבי אליהו רבא)

טו (כל זו בשם הגהות)

טז (ריב"ש וכל זו)

יז (במהרי"ל)

יח (לאגור)

מאיר הדעה חלק ו (מסי' ע"ר עד ת"ג)

יט אור זרוע ?

כ (מהרי"ק שורש מ"ד ו'ל')

כא (בא"ז בשם ר"י מקורבי"ל)

כב (כן הוא בתשובת מהרי"ל)

כג (בא"ז)

כד (הרד"כ בית י"א ובב"ז וע"ל סימן ש"מ)

כה ברכות טז ע"ב.

ט טור בשם הרמב"ן (תורת אדם ענין ההתחלה קנו).

סס.

סח מו"ק כז ע"ב.

סט רא"ש מו"ק פ"ג סי' פט.

ל ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה.

לא רא"ש שם סי' פד.

לב מסכת שמחות פי"א ה"ב.

לג רא"ש שם.

לד שם, מרדכי שם תתקלא.

לה ירושלמי ברכות פ"א ה"א.

לו טור.

לז ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ז.

לח מרדכי מו"ק תתקלג.

לט שבת קלו ע"א.

מ מו"ק כז ע"א.

מא שם.

מב מו"ק כג ע"א.

מג רמב"ם אצל פ"ד ה"ו.

מד רמב"ן תורת אדם ענין אבילות עמוד ר"ה, מהרי"ץ גיאת הלכות אצל עמוד נא.

מה ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ב, הגהות מיימונית אצל פי"ג אות ב.

מו מרדכי מו"ק תתפ.

מז מרדכי מו"ק תתפ, נ"י מו"ק יב ע"א ד"ה ת"ר.

מח מרדכי מו"ק תתפ"ג, נ"י מו"ק יב ע"א ד"ה ת"ר.

מט ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, הגהות מיימונית אצל פ"ד אות ט'.

^י מו"ק כא ע"א, טו ע"ב.

^{יא} שו"ת הרשב"א ח"א סי' תמו.

^{יב} שם כא ע"ב.

^{יג} תוס' שם ד"ה מכאן, שמחות פ"ה ה"א, רמב"ם אבל פ"ה ה"ח.

^{יד} כל בו סי' קיד, תשב"ץ קטן סי' תלט.

^{יה} רמב"ם שם ה"ו.

^{יו} מו"ק יא ע"א.

^{יז} שמחות פ"ה ה"א, רמב"ן תורת אדם אבילות עמוד קסה.